

Verschuivingen in *Visio Pauli*:
een vergelijking van twee vertalingen met de Latijnse tekst

Eindwerkstuk BA Keltische Talen en Cultuur

Brigitta Emonds (5921864)

Juni 2019

Begeleider: Karianne Lemmen-Friedrich

Tweede lezer: Dr. Natalia Petrovskaia

Inhoud

Samenvatting.....	3
Inleiding.....	4
<i>Visio Pauli</i>	4
Theoretisch kader.....	6
Middeleeuwse vertaling, moderne theorie	8
Vertalen in de middeleeuwen	9
Methode.....	11
Bronteksten en doeltteksten	11
De vergelijkingsmethode.....	13
Detailoverzicht van de verschuivingen.....	15
Conclusie	50
Bibliografie	53
Appendix 1: Categorieën van Chesterman.....	55
Appendix 2: Vertaling van de Ierse tekst van <i>Visio Pauli</i>	57
Appendix 3: Vertaling van de Latijnse tekst van <i>Visio Pauli</i> (D ⁴).....	61
Appendix 4: Vertaling van de Latijnse tekst van <i>Visio Pauli</i> (C ⁵)	65
Appendix 5: Vergelijking doeltteksten met de verschillende Latijnse versies.....	69
Appendix 6: Overzichtstabel verschuivingen	74

Samenvatting

In deze scriptie wordt een middeleeuws Latijnse tekst, *Visio Pauli*, vergeleken met een middeleeuws Ierse vertaling en een middeleeuws Welshe vertaling. De vergelijking wordt uitgevoerd met behulp van een methode gebaseerd op het vergelijkings- en beschrijvingsmodel van Kitty van Leuven-Zwart. Uit de vergelijking blijkt dat hoewel beide vertalingen redelijk dicht bij de brontekst blijven, de vertalers duidelijk te werk gegaan zijn op een manier die past bij de literaire tradities van hun land en die voor hun doelpubliek geschikt is.

Inleiding

Een groot deel van de Ierse en Welshe teksten die vanuit de middeleeuwen aan ons overgeleverd zijn, bestaat uit vertalingen van andere, vaak Latijnse teksten.¹ Vertalen was in de middeleeuwen immers zeker zo belangrijk voor de verspreiding en uitwisseling van schriftelijke informatie als nu.² Het is ook algemeen bekend dat de gemiddelde middeleeuwse vertaling veel vrijer was dan wat men nu als ‘vertaling’ zou willen omschrijven. Maar hoe groot is het verschil tussen brontekst en doelttekst precies? Welke aanpassingen hebben de vertalers aan de originele tekst gedaan, en door welke vertaalkeuzes zijn deze aanpassingen, deze verschuivingen, veroorzaakt?

In deze scriptie zal ik *Visio Pauli*, een middeleeuws Latijnse tekst, vergelijken met een middeleeuws Welshe en Ierse vertaling van deze tekst. Ik wil weten wat de verschuivingen in de Ierse en de Welshe vertalingen zeggen over de manier waarop de vertalers te werk zijn gegaan. Om deze hoofdvraag te kunnen beantwoorden, zal ik naar de volgende deelvragen kijken:

1. Welke bronteksten hebben de Ierse en de Welshe vertaler gebruikt?
2. Welke verschuivingen ten opzichte van de brontekst hebben plaatsgevonden in de Ierse en in de Welshe vertaling?
3. Wat voor effect hebben deze verschuivingen op de macrostructuur van de tekst?
4. Wat zeggen deze verschuivingen over de vertaalstrategie (brontaalgericht danwel doeltaalgericht) en de vertaalmethode (lineair danwel structureel) die de vertalers gehanteerd hebben?

Ik zal de deelvragen beantwoorden met behulp van de theoretische modellen van Andrew Chesterman (vraag 2) en Kitty van Leuven-Zwart (vraag 3 en 4), die in het volgende hoofdstuk nader toegelicht zullen worden.

Visio Pauli

Visio Pauli, dat in het Nederlands ook wel bekend staat als de Openbaring van Paulus, is apocriefe tekst waarin beschreven wordt hoe de apostel Paulus onder begeleiding van de aartsengel Michael een reis door de hemel en de hel maakt. Het verhaal, dat in de middeleeuwen vrij bekend was, gaat terug op een Grieks origineel, waarschijnlijk geschreven tussen 240 en 250 na Christus.³ Van een latere versie van deze tekst is in de 5^e of 6^e eeuw een Latijnse vertaling gemaakt; van deze vertaling stammen alle latere Latijnse versies (en dus ook indirect de vele vertalingen in verschillende volkstalen) af.⁴ De volledige versie is zeer uitgebreid, maar er bestaan ook vele kortere versies. Zowel de Ierse als de Welshe tekst is een vertaling van zo'n kortere versie, waarin Paulus alleen de hel bezoekt. Aan hem en aan de lezer wordt duidelijk gemaakt welke straffen zondige mensen te wachten staan, maar de lezer krijgt ook te zien dat dankzij de interventie van Paulus en Michael zondag zelfs in de hel een rustdag is.

---

¹ Luft 2016: 168; Hillers 2010: 63.

² Cronin 1996: 1; 9.

³ Silverstein 1962: 347.

⁴ Silverstein 1962: 347-8. Voor een uitgebreidere geschiedenis van de tekst, zie Rempt 2015: 8-12.

Elena Parina heeft in een recent onderzoek ook een Welshe vertaling van *Visio Pauli* met de Latijnse tekst vergeleken.⁵ Voor dit onderzoek gaat ze echter hoofdzakelijk uit van een andere Welshe tekst dan ik: de tekst van het handschrift Oxford, Jesus College, MS. 119, dat ook bekend staat als *Llyfr Ancr Llanddewibrefi*. Hoewel deze tekst en mijn gekozen tekst waarschijnlijk wel afstammen van hetzelfde archetype, is er voldoende variatie tussen de twee teksten om ook de tekst van Peniarth 3 in detail met het Latijn te vergelijken.⁶ Omdat ik een andere methode gebruik en tegelijkertijd ook naar de Ierse vertaling kijk, vult mijn onderzoek dat van haar aan.

---

⁵ Parina 2017.

⁶ Williams 1962: 118.

Theoretisch kader

Er is eigenlijk geen algemeen gebruikte methode of theoretisch kader om naar middeleeuwse vertalingen te kijken. Zoals Ivana Djordjević uitlegt in de introductie van haar artikel 'Mapping medieval translation', is dit voornamelijk te wijten aan de negatieve houding die de vertaalwetenschap tot ongeveer 45 jaar geleden tegenover middeleeuwse vertaalpraktijken had. Voor die tijd had vertaalwetenschap een sterk prescriptief karakter, met een focus op het evalueren van de kwaliteit van een vertaling en duidelijke meningen over wanneer een vertaling wel of niet 'goed' was. Omdat middeleeuwse vertalingen vaak niet voldeden aan de eisen die werden gesteld, werden ze weggezet als minderwaardig. Hoewel deze houding sinds de omslag naar de huidige, descriptieve denkwijze in de jaren '70 en '80 sterk veranderd is en middeleeuwse vertalingen en vertaalpraktijken nu wel bestudeerd worden, is er toch nog een achterstand ten opzichte van de algemene vertaalwetenschap.⁷

In het vakgebied van de moderne vertaalwetenschap bestaan er echter veel manieren en theorieën om een vertaling met de brontekst te vergelijken. Eén hiervan is de theorie van Andrew Chesterman, waarin verschuivingen in verschillende categorieën ondergebracht worden. Hij onderscheidt syntactische verschuivingen, waarbij alleen de grammatica veranderd is, semantische verschuivingen, waarbij de wijze waarop de informatie gegeven wordt veranderd is, en pragmatische verschuivingen, waarbij de inhoud van de tekst veranderd is.⁸ Hoewel zijn theorie geen conclusies aan de gevonden resultaten verbindt, geeft deze wel een zeer duidelijk overzicht van de relatie tussen de brontekst en de doeltekst. Ik zal dus een methode die op zijn theorie is gebaseerd gebruiken om deelvraag 2 te beantwoorden.

Een andere methode, die uit een vergelijkingsmodel en een beschrijvingsmodel bestaat, is de methode van Kitty van Leuven-Zwart. Deze is ontwikkeld om door het op objectieve wijze vergelijken van een vertaling met zijn brontekst iets te kunnen zeggen over de interpretatie, de vertaalstrategie en de vertaalmethode van de vertaler. Volgens haar vergelijkingsmodel worden stukjes van de te vergelijken teksten eerst opgedeeld in transemen. Een transeem is het kleinste deel van een zin dat als geheel te vertalen is – in de praktijk komt dit neer op de zinskern (het werkwoordelijk gezegde samen met alle argumenten) en de losse bijwoordelijke bepalingen.⁹ Elk transeem in de brontekst wordt vervolgens vergeleken met zijn tegenhanger in de doeltekst, en wanneer blijkt dat er sprake is van een verschuiving, wordt deze in één van de 37 categorieën geplaatst. Zo ontstaat een overzicht van wat de vertaler zoal aan de tekst veranderd heeft.¹⁰

Als er vaker verschuivingen uit dezelfde categorie optreden, kan dat de macrostructuur van de tekst beïnvloeden. Met haar beschrijvingsmodel kan de wijze waarop dit gebeurt beschreven worden, waardoor vervolgens conclusies getrokken kunnen worden over hoe de vertaler te werk is gegaan en hoe hij de tekst geïnterpreteerd heeft. Van Leuven-Zwart geeft in haar artikelen meerdere

---

⁷ Djordjević 2000: 9-11.

⁸ Chesterman 2010: 154-72. Voor een kort overzicht van zijn categorieën, zie appendix 1.

⁹ Ter illustratie, de zin 'Paulus zag voor de poorten van de Hel een vlammeende boom' kan opgedeeld worden in de transemen 'Paulus zag een vlammeende boom' en 'voor de poorten van de Hel'.

¹⁰ Leuven-Zwart 1989: 155-69.

voorbeelden van hoe een macrostructurele verschuiving invloed kan hebben op de tekst en welke microstructurele verschuivingen tot welke macrostructurele verschuivingen kunnen leiden.¹¹

Een veel minder gedetailleerde omschrijving van deze methode wordt gegeven in haar artikel 'Een goede vertaling, wat is dat?'. In deze versie worden de twee teksten nog steeds systematisch met elkaar vergeleken op zoek naar microstructurele verschuivingen, maar is er geen sprake van het opdelen van de tekst in transemen.¹² Wat wel zeer duidelijk uitgelegd wordt, is hoe het beschrijvingsmodel kan leiden tot conclusies over de vertaalmethode, de vertaalstrategie en de interpretatie van de vertaler. Als de vertaler een structurele vertaalmethode gehanteerd heeft, heeft hij zich laten leiden door een bewuste interpretatie van de brontekst en heeft hij zijn keuzes hierop gebaseerd. In dit geval zijn de verschuivingen (microstructureel, maar ook macrostructureel) consequent; de interpretatie van de vertaler kan uit deze verschuivingen opgemaakt worden. Het alternatief is de lineaire vertaalmethode, waarbij de vertaler zin voor zin of zelfs woord voor woord naar de brontekst gekeken heeft en zo zijn vertaling gemaakt heeft. Deze methode uit zich in onsamenhangendheid in de verschuivingen en kan zelfs leiden tot tegenstrijdigheden in de uiteindelijke vertaling.¹³

Ook de vertaalstrategie is vaak uit de verschuivingen op te maken, maar in tegenstelling tot bij de vertaalmethode moet hier gekeken worden naar welke soorten verschuivingen veel plaatsvinden. Een brontaalgerichte strategie, waarbij de vertaler dicht bij de brontekst blijft, kan zich uiten in een opvallend kleine hoeveelheid syntactische verschuivingen. Ook de aanwezigheid van exotische namen en termen en zelfs van calques, woorden of grammaticale constructies die te letterlijk uit de brontaal overgenomen zijn, zijn sterke aanwijzingen voor deze strategie. De vertaler kan echter ook een doeltaalgerichte strategie hanteren, waarbij hij zijn doelpubliek in gedachten houdt en de tekst zo natuurlijk mogelijk in de doeltaal probeert weer te geven. Hierbij vinden vaak veel (kleine) toevoegingen en weglatingen plaats, en veel syntactische verschuivingen. Uiteraard zijn er veel gradaties tussen deze twee uitersten mogelijk.

De uitgebreide versie van Van Leuven-Zwarts theorie is vanwege het gebruik van transemen helaas niet goed toepasbaar op de teksten die ik wil vergelijken. Zoals in een recensie van haar theorie al gezegd wordt, is het met haar methode van belang dat een transeem in de brontekst correspondeert met een transeem in de doelttekst. Wanneer één transeem in de doelttekst vertaald wordt door middel van een constructie met twee transemen (of andersom), is haar manier van vergelijken niet bruikbaar, terwijl de betekenis misschien niet eens zo sterk veranderd is.¹⁴ In mijn gekozen teksten is dit zeer vaak het geval,¹⁵ waardoor een vergelijking gebaseerd op transemen niet representatief zou zijn. Ook zijn haar gekozen categorieën niet praktisch. Er zijn er naar mijn mening eigenlijk te veel, waardoor het soms erg lastig is om te bepalen in welke categorie een verschuiving precies hoort. Daarnaast bestaan er verschuivingen die kenmerken van meerdere categorieën tegelijk vertonen,

---

¹¹ Leuven-Zwart 1989: 171-9; Leuven-Zwart 1990: 70-87.

¹² Leuven-Zwart 2010: 227-8.

¹³ Leuven-Zwart 2010: 230.

¹⁴ Farahzad en Inalu 2013: 156. Een voorbeeld van een dergelijke situatie is wanneer de zin 'he sneaks' vertaald is met 'hij loopt stilletjes'. Qua betekenis verschillen de twee zinnen niet erg sterk, maar de doelttekst bestaat uit twee transemen waar de brontekst er slechts één heeft. Als de vergelijking dan per transeem plaatsvindt, lijkt er veel meer veranderd te zijn dan in werkelijk gebeurd is.

¹⁵ Mogelijke oorzaken zijn de vrijere vertaalpraktijken van de middeleeuwse vertalers en de grammaticale verschillen tussen de brontaal en de doeltalen.

waardoor een precieze classificering lastig is.¹⁶ Het grote voordeel van haar methode is echter dat het een systematische manier van vergelijken is, die op objectieve wijze tot duidelijk aangegeven conclusies kan komen. Om deze reden zal ik haar theorie gebruiken om deelvragen 3 en 4 te beantwoorden.

Middeleeuwse vertaling, moderne theorie

Zoals eerder gezegd komen deze theorieën uit de moderne vertaalwetenschap en zijn ze dus bedoeld voor moderne vertalingen. Is het mogelijk een moderne theorie voor een middeleeuwse vertaling te gebruiken? Deze vraag moet natuurlijk per theorie apart gesteld en beantwoord worden, maar dat antwoord hoeft niet per definitie altijd 'nee' te zijn. Ik zal hieronder kort uitleggen waarom ik van mening ben dat het antwoord in dit geval een definitieve 'ja' is.

In haar artikel 'Translation theory and medieval translation' beschrijft Diana Luft precies dit probleem.¹⁷ Ze geeft aan dat er geen algemene consensus is over het gebruik van moderne theorieën voor middeleeuwse vertalingen, maar is zelf voorstander.¹⁸ Haar redenering is dat er toch al gebruik gemaakt wordt van ideeën vanuit de vertaalwetenschap en dat het gebruik van de theorieën die bij die ideeën horen, kan leiden tot interdisciplinaire connecties en betere toegang tot meer relevante onderzoeken. Daarnaast zijn theorieën gebaseerd op onderzoek. Elk onderzoek kan dus bijdragen aan de theorie en zo een steentje bijdragen aan het vakgebied.¹⁹

Een andere voorstander is Lynne Long, die in het artikel 'Medieval literature through the lens of translation theory: bridging the interpretive gap' op succesvolle wijze een moderne theorie toepast op de vertalingen gemaakt door Geoffrey Chaucer.²⁰ Ze loopt ook tegen een van de grootste problemen van middeleeuwse vertalingen aan: het ontbreken van een brontekst. Zoals ze al aangeeft, is het in de meeste gevallen zeer lastig om te bepalen welke tekst of teksten de vertaler als bron gebruikt heeft en is de kans aanwezig dat de tekst in kwestie niet (in zijn originele vorm) aan ons overgeleverd is.²¹ Dat vertalers wel eens meerdere verschillende bronnen samenvoegden tot één geheel, maakt het niet makkelijker.

Nog een mogelijk bezwaar is dat Van Leuven-Zwarts theorie specifiek gericht is op literaire vertalingen. Literatuur als concept bestond misschien nog niet in de middeleeuwen, maar onder de huidige definitie van 'literaire vertalingen' vallen ook vertalingen van religieuze teksten, teksten zoals *Visio Pauli*.²² Daarnaast hadden vertalers in de middeleeuwen inderdaad nog geen vakgebied van vertaalwetenschap, maar dit betekent niet dat ze niet nadachten over hoe ze te werk gingen. Meerdere vertalingen zijn voorzien van een proloog, waarin de vertaler uitweidt over onder andere zijn manier van werken en de context van zijn vertaling.²³ De vertaler had dus waarschijnlijk gewoon

---

¹⁶ Farahzad en Inalu 2013: 156.

¹⁷ Luft 2006.

¹⁸ Luft 2006: 83-4; 100.

¹⁹ Luft 2006: 99-100.

²⁰ Long 2010.

²¹ Long 2010: 68.

²² Delabastita 2011: 69.

²³ Watson 2008: 75-6.

een vertaalmethode en een vertaalstrategie, en Van Leuven-Zwarts theorie kan misschien inzicht geven in de normen die de vertalers van *Visio Pauli* gehanteerd hebben. In de woorden van Luft:²⁴

‘They may not have produced volumes of text detailing their personal or institutionalised theories on how best to translate their works for their specific audiences and/or patrons, but this does not mean that they did not possess such theories.’

Vertalen in de middeleeuwen

Hoewel vertaalwetenschap nog niet bestond, deden al sinds de oudheid bepaalde theorieën en opvattingen over wat de beste manier van vertalen was de ronde. Steeds terugkerend was de vraag of in een vertaling het overbrengen van de vorm of van de betekenis belangrijker was.²⁵ Marcus Tullius Cicero schreef in 46 voor Christus dat hij de betekenis van een tekst belangrijker vond, en dat hij daarom niet altijd woord voor woord vertaalde.²⁶ Hiëronymus van Stridon, bekend van de Vulgaat, een Bijbelvertaling in alledaags Latijn, deelde deze mening en bracht deze zo de middeleeuwen in.²⁷ Hierdoor werd dit de algemeen geaccepteerde opvatting en werden de meeste teksten tijdens het vertalen voor het doelpubliek toegankelijk gemaakt. Getrouwheid aan de bron werd in de meeste gevallen als minder belangrijk gezien. Het resultaat was een vertaalcultuur waarin zeer vrij vertaald werd en de vertalers niet terugschrokken om teksten naar hun eigen inzichten te verduidelijken en te verbeteren.²⁸ In moderne termen zou dit doeltaalgericht vertalen genoemd kunnen worden.

Ook op de Britse Eilanden werd voornamelijk op deze manier vertaald. Michael Cronin beschrijft een ‘tendency toward target rather than source-oriented translation’ in middeleeuws Ierland.²⁹ Hij geeft aan dat dit door sommigen gezien wordt als een logische consequentie van het nooit door Rome veroverd zijn, maar dat het in feite zeer vergelijkbaar is met de manier waarop de rest van Europa te werk ging.³⁰ Vervolgens noemt hij enkele kenmerken van een typisch Ierse vertaling; voorbeelden zijn beschrijvende formules en sets van allitererende bijvoeglijk naamwoorden en/of bijwoorden die niet in de brontekst te vinden zijn.³¹ Dat deze twee kenmerken ook voorkomen in Maria Tymoczko’s lijst met contrasterende formele elementen in de *Táin Bó Cúailnge*, biedt alleen maar ondersteuning voor het idee dat de vertalers veel inspiratie zochten bij de inheemse literatuur.³²

Ook in Wales werd er bij het vertalen meer op gelet dat de doeltekst voldeed aan de normen en kenmerken van de voor het publiek bekende literatuur dan op het creëren van een perfecte kopie van de brontekst in de doeltaal.³³ In de 20^e eeuw was men van mening dat de vertalingen vanwege bepaalde stilistische afwijkingen veroorzaakt door het vertaalproces inferieur waren in vergelijking

---

²⁴ Luft 2006: 93.

²⁵ Djordjević 2000: 8; Munday 2016: 30.

²⁶ Munday 2016: 31.

²⁷ Munday 2016: 31.

²⁸ Djordjević 2000: 9-10.

²⁹ Cronin 1996: 16.

³⁰ Cronin 1996: 17.

³¹ Cronin 1996: 18-9.

³² Tymoczko 1999: 95-7.

³³ Poppe 2006: 124.

met de inheemse verhalen.³⁴ Deze zogenaamde afwijkingen, die ze *ôl cyfieithu* ('het spoor van vertaling') noemden, blijken echter ook voor te komen in de van oorsprong Welshe teksten.³⁵ In de conclusie van haar artikel over deze *ôl cyfieithu* stelt Diana Luft dan ook dat de vertalingen en de inheemse verhalen producten zijn van dezelfde literaire traditie.³⁶

---

³⁴ Luft 2015: 169.

³⁵ Luft 2015: 175.

³⁶ Luft 2015: 179.

Methode

Bronteksten en doeltteksten

Er zijn drie Ierse vertalingen van *Visio Pauli*.³⁷ Een van deze drie, de meest recente, wijkt echter zo sterk af van de bekende Latijnse versies dat deze misschien beter als adaptatie geïnclassificeerd kan worden.³⁸ Van de andere twee, die veel dichterbij de Latijnse teksten liggen, is de oudste incompleet.³⁹ De derde vertaling is te vinden in het handschrift Dublin, Royal Irish Academy, 24 P 25, ook wel bekend onder de naam *Leabhar Chlainne Suibhne*. Dit is de tekst die ik voor mijn vergelijking zal gebruiken. RIA 24 P 25 bestaat uit drie delen; *Visio Pauli* bevindt zich in het eerste deel, dat in 1513-1514 door Ciothruadh Mag Fhionnghaill geschreven is.⁴⁰ In dit deel bevinden zich meerdere Ierse teksten die uit het Latijn vertaald zijn. Bij één van deze teksten staat het volgende colofon, waaruit blijkt dat de schrijver van dit boek ook zelf teksten vertaalde: 'so that that so far is the Life and Death of Catherine the Virgin, and it was Enóg O Giolláin and I myself who drew it from the Latin'.⁴¹ Het is dus niet onredelijk om aan te nemen dat de vertaling van *Visio Pauli* ook door deze schrijver gemaakt is.

De Welshe vertalingen van *Visio Pauli* zijn talrijker en gevarieerder dan de Ierse. In totaal zijn er 24 teksten, die onderverdeeld kunnen worden in twee groepen.⁴² De ene groep bestaat uit 5 teksten, die allemaal vertalingen zijn van één bepaalde variant van de Latijnse tekst. De andere groep, van 19 teksten, bestaat uit vertalingen van een andere, populairdere variant⁴³ – dezelfde variant die ook in het Iers vertaald is. De oudste vertaling, die ik zal gebruiken voor mijn vergelijking, is te vinden in het handschrift Aberystwyth, National Library of Wales, Peniarth 3. Ook dit handschrift bestaat uit twee delen, en de tekst is te vinden in het tweede deel, dat geschreven is rond 1300.⁴⁴ Waarschijnlijk is deze tekst een kopie van een eerdere Welshe vertaling, het archetypen waar ook enkele andere teksten uit die groep van afgeleid zijn.⁴⁵

De tekst uit Peniarth 3 is getranscribeerd en naar het Engels vertaald door Menna Rempt.⁴⁶ Rempts vertaling is een letterlijke vertaling, waarbij de structuur van de Welshe tekst zichtbaar blijft. Deze editie zal ik dus voor mijn vergelijking gebruiken. De tekst uit RIA 24 P 25 is getranscribeerd door J.J. Caerwyn Williams.⁴⁷ Ook hiervan is een Engelse vertaling beschikbaar, maar deze vertaling van Máire Herbert is zeer doeltaalgericht en daarom ongeschikt als ondersteuning van deze vergelijking.⁴⁸ Ik zal dus mijn eigen letterlijke vertaling van het Iers maken en in appendix 2 toevoegen.

---

³⁷ Zie McNamara 1984: 105-113 voor een beschrijving van de vertalingen en andere Ierse teksten die gerelateerd zijn aan *Visio Pauli*.

³⁸ McNamara 1984: 108-9.

³⁹ Williams 1950: 129.

⁴⁰ Williams 1950: 128.

⁴¹ Walsh 1920: xlv. Vertaling uit het Iers door Walsh.

⁴² Voor een uitgebreid overzicht van alle Welshe vertalingen, zie Williams 1962.

⁴³ Williams 1962: 114 en 117; McNamara 1984: 106.

⁴⁴ Williams 1962: 109.

⁴⁵ Williams 1962: 117-9.

⁴⁶ Rempt 2015.

⁴⁷ Williams 1950.

⁴⁸ Herbert en McNamara 1989: 132-6.

Het bepalen van de bronteksten voor mijn vergelijking (en daarmee het beantwoorden van deelvraag 1) is lastiger. Er kan uiteraard niet met zekerheid gezegd worden welke en überhaupt hoeveel verschillende Latijnse teksten de vertalers als voorbeeld hadden. Wel kan op basis van de doelteksten die wij nu nog hebben vastgesteld worden hoe die bronteksten er waarschijnlijk uitzagen. Hoewel het vrij aannemelijk is dat we niet meer in het bezit zijn van de specifieke teksten die de vertalers gebruikt hebben, ben ik na het bekijken van de Latijnse versies die we wel nog hebben van mening dat er teksten zijn die dicht genoeg bij de doelteksten liggen om een vergelijking mogelijk te maken. Een ander punt van onzekerheid is dat we niet precies weten wanneer de vertalingen zelf gemaakt zijn en welke veranderingen pas na het moment van vertalen ontstaan zijn. Dit laatste geldt vooral voor de Welshe vertaling, aangezien er voor de Ierse vertaling dus aanwijzingen bestaan dat de tekst die aan ons overgeleverd is, de originele vertaling is. Ondanks deze mogelijke bezwaren heb ik voor zowel de Ierse als de Welshe vertaling een Latijnse tekst gekozen die waarschijnlijk sterk overeenkomt met de daadwerkelijke brontekst. Zoals in het volgende hoofdstuk zal blijken, zijn er echter verschuivingen die impliceren dat de vertalers mogelijk toegang hadden tot een Latijnse versie die niet in die vorm aan ons overgeleverd is.

Er zijn meerdere indelingen voor de vele verschillende Latijnse teksten. De twee die op dit moment het meest gangbaar zijn, zijn die van Mary Elizabeth Dwyer, die voortbouwt op degene van Theodore Silverstein,⁴⁹ en die van Lenka Jiroušková, die gepaard gaat met een uitgebreide editie van de vele handschriften.⁵⁰ Beide indelingen hebben een aparte groep voor de teksten die beginnen met een introducerende zin over de zondag. Bij Dwyer, die dit de grootste groep noemt, staat deze in navolging van Silverstein bekend als Redactie IV.⁵¹ Bij Jiroušková is dit groep C.⁵² Groep C/Redactie IV kan vervolgens ook weer in ondergroepen opgedeeld worden. Hoewel Dwyer en Jiroušková hier soms van mening verschillen, komt Dwyer's groep D bijna volledig overeen met Jiroušková's groep C1.⁵³ Beiden merken op dat bepaalde handschriften binnen deze groep duidelijk nog een subgroepje vormen, maar waar volgens Jiroušková twee van deze subgroepjes te herkennen zijn, beschrijft Dwyer er maar één.⁵⁴ Omdat ik zal werken met Jiroušková's editie voor de Latijnse teksten, zal ik vanaf nu haar indeling en terminologie gebruiken.

Zowel de Ierse als de Welshe vertaling heeft de introducerende zin over de zondag, en daarnaast ook vele van de andere kenmerken van groep C.⁵⁵ Met behulp van Jiroušková's editie heb ik de twee vertalingen op een aantal van tevoren vastgestelde punten vergeleken met alle teksten uit deze groep. Deze vergelijking is als tabel opgenomen in appendix 5. Omdat er onderlinge verschillen zijn tussen de Welshe en de Ierse vertaling, verschillen de vergelijkingspunten in sommige gevallen. Ik heb de vergelijkingspunten gekozen door te kijken waar de Latijnse teksten onderling duidelijke verschillen tonen en door te kijken naar welke punten andere onderzoekers, zoals Dwyer, Jiroušková en Parina, gebruikt hebben om de teksten in te delen.

---

⁴⁹ Dwyer 2004.

⁵⁰ Jiroušková 2006.

⁵¹ Dwyer 2004: 72.

⁵² Jiroušková 2006: 184-5.

⁵³ In Jiroušková's indeling heeft deze groep één handschrift meer dan in die van Dwyer. Dwyer noemt dit handschrift, Be³, helemaal niet.

⁵⁴ Dwyer 2004: 108; Jiroušková 2006: 188.

⁵⁵ Dwyer 2004: 77-8; Jiroušková 2006: 185.

Uit de vergelijking bleek dat hoewel beide teksten de meeste overeenkomsten vertonen met groep C1, ze wel bij andere subgroepjes horen. Ook viel op dat de twee vertalingen allebei aan het begin van het verhaal sterke overeenkomsten tonen met groep C2, maar dat deze naar mate het verhaal vordert snel minder worden.

De Welshe versie vertoont duidelijk de meeste overeenkomsten met het handschrift Cambridge, Pembroke College, MS. 258, door Jiroušková afgekort als C⁵. Dit handschrift vormt samen met London, British Library, MS. Royal 8.E.XVII (L⁷) en London, British Library, MS. Royal 8.F.VI (L⁸) één van Jiroušková's twee subgroepjes.⁵⁶ Binnen dit groepje is L⁸, dat geschreven is in de 15e eeuw, verreweg het meest recente handschrift. De andere twee handschriften zijn waarschijnlijk ongeveer gelijktijdig met Peniarth 3 geschreven: C⁵ wordt gedateerd tot het einde van de 13e eeuw en L⁷ tot eind 13^e of begin 14^e eeuw.⁵⁷

De Ierse versie is net iets minder duidelijk te plaatsen, maar correspondeert het meest met Dublin, Trinity College Dublin, TCD MS. 667 (D⁴), dat samen met Cambridge, St John's College, MS. D.20 (C⁶) en Berlijn, Staatsbibliothek zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Ms. theol. lat. oct. 122 (Be³) een ander subgroepje vormt.⁵⁸ Ook staan er vier andere teksten in D⁴ waarvan een Ierse vertaling te vinden is in RIA 24 P25, waaronder één tekst die D⁴ als enig mogelijke bron heeft.⁵⁹ Alle drie de handschriften uit dit subgroepje zijn ouder dan RIA 24 P25: C⁶ komt waarschijnlijk uit de 15e eeuw, Be³ uit de eerste helft van die eeuw en D⁴ uit de tweede helft.⁶⁰

Ik zal deze twee subgroepjes van groep C1 gebruiken om de doeltteksten mee te vergelijken, waarbij ik voornamelijk (maar niet uitsluitend) zal kijken naar D⁴ voor de Ierse vertaling en C⁵ voor de Welshe. In appendices 3 en 4 zijn mijn eigen letterlijke vertalingen van deze twee teksten te vinden.

De vergelijkingsmethode

Deelvraag 2 zal ik in het volgende hoofdstuk beantwoorden met behulp van mijn vergelijkingsmethode. Deze methode is dus zeer sterk gebaseerd op de methode van Chesterman, aangevuld met een gesimplificeerde versie van die van Van Leuven-Zwart. Ik ben het eens met Van Leuven-Zwarts mening dat een zin van punt tot punt genomen te groot is om goed in één keer te kunnen vergelijken. Haar gekozen eenheid, het transeem, vind ik vanwege eerder uitgelegde redenen echter te klein. Hoewel ik voor een beter begrip van de context de zinnen wel als zin leesbaar wil houden, zal ik de teksten over het algemeen per deelzin vergelijken. In elke vergelijkinstabel zal de volledige zin dus in verticale richting te lezen zijn, terwijl in horizontale richting dezelfde deelzin in de verschillende talen te zien is.

In de Ierse en Welshe versie van elke deelzin zal ik verschuivingen ten opzichte van de brontekst markeren volgens de onderstaande legenda. Voor de duidelijkheid zal ik de verschuivingen ook aangeven in de Engelse vertaling. Onder elke tabel zal ik per deelzin iets over de verschuivingen zeggen. Wanneer een andere Latijnse tekst beter bij de vertaling past dan tekst D⁴ of C⁵, zal ik

---

⁵⁶ Jiroušková 2006: 188. Dit is het subgroepje dat Dwyer ook erkent. Ook Parina neemt deze drie handschriften voor haar vergelijking. (Parina 2017: 171-3.)

⁵⁷ Jiroušková 2006: 651.

⁵⁸ Jiroušková 2006: 188. Dwyer vermeldt dit subgroepje niet, waarschijnlijk omdat zij Be³ niet noemt.

⁵⁹ https://www.isos.dias.ie/libraries/RIA/RIA_MS_24_P_25/english/catalogue.html (Bekeken op 16 mei 2019).

⁶⁰ Jiroušková 2006: 651.

duidelijk aangeven in de tabel welke tekst ik gebruik en vermelden waarom ik dat doe. Elke tabel krijgt zijn eigen nummer en de deelzinnen worden ook per tabel genummerd, zodat verwijzingen naar andere (deel)zinnen mogelijk zijn.

Ik zal de volgende categorieën verschuivingen onderscheiden:

-Syntactische verschuivingen, waarbij de grammatica en/of de syntaxis van de doelttekst duidelijk anders is dan de grammatica van de brontekst;

-*Semantische verschuivingen*, waarbij dezelfde informatie op een andere manier overgebracht wordt (met meer, minder of andere woorden); en

-**Pragmatische verschuivingen**, waarbij de doelttekst meer, minder of andere informatie heeft dan de brontekst (minder informatie zal ik weergeven met [...]).

Deze categorieën komen in principe volledig overeen met de categorieën van Chesterman zoals hij deze uitlegt in het artikel 'Vertaalstrategieën: een classificatie'.⁶¹ Zijn subcategorieën zal ik over het algemeen niet gebruiken; alleen wanneer het benoemen ervan meer duidelijkheid oplevert, zal ik dat doen. Wel zal ik extra aandacht besteden aan de subcategorie calque, die onder de de syntactische verschuivingen valt.⁶² De aanwezigheid van calques wordt namelijk gezien als een teken van een brontaalgerichte vertaalstrategie, en is dus relevant voor mijn hoofdvraag.

Van Leuven-Zwarts methode werkt met aselechte steekproeven, omdat het in haar woorden 'in de meeste gevallen noch mogelijk noch nodig is om de twee teksten in hun geheel met elkaar te vergelijken'.⁶³ Gezien de omvang en het doel van dit onderzoek zal ik hetzelfde doen. Omdat het doel van het onderzoek is conclusies te kunnen trekken over hoe de vertaler te werk gaat, moeten de steekproeven willekeurig zijn. Wanneer er van tevoren geselecteerd wordt op grote en/of interessante veranderingen, wordt een scheef beeld van de verhouding tussen de vertaling en de brontekst gecreëerd. Ik zal dus ongeveer 20% van de tekst vanaf het begin en 20% vanaf het midden in detail bekijken, en daar mijn conclusies aan verbinden.

Nadat ik de teksten met elkaar heb vergeleken, zal ik kijken welke opvallende verschuivingen plaatsgevonden hebben en welke soorten verschuivingen vaak en welke minder vaak voorkomen. Voor het beantwoorden van deelvragen 3 en 4 zal ik vervolgens kijken of deze verschuivingen effect hebben op de macrostructuur van de tekst en zal ik op basis van de theorie van Van Leuven-Zwart conclusies over de gekozen vertaalstrategie en vertaalmethode aan de gevonden verschuivingen verbinden.

---

⁶¹ Chesterman 2010.

⁶² Chesterman 2010: 155-6.

⁶³ Leuven-Zwart 1989: 155. Vertaling door mij.

Detailoverzicht van de verschuivingen

1	Latijn (D ⁴)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Dies dominicus dies leticie est, Sunday is the day of joy/gladness/delight,	[D]on domnach andso .i. la arna togha le Dia he Here [is] about Sunday, <u>that is the day after its choosing by God</u>	Dies dominicus dies letus, Sunday [is] the pleasing/pleasant/fortunate day,	Diw sul ysyd dyd etholedic gan Duw Sunday is the day chosen by God ,
2	in qua angeli gaudent plus quam aliis diebus. on which angels rejoice more than on other days.	<u>7 is and is mo [...]</u> fhorbfailtigit aingil 7 árcaingil. <u>and it is then that it is greater [...]</u> that angels and archangels rejoice.	in quo gaudent angeli plus quam in aliis diebus. on which angels rejoice more than on other days.	yn yr hwynn y llawenhaa yr eneidiev yn vwy noc yn y dydyeu ereill. <u>on which</u> the souls rejoice more than on the other days.

1 (Iers):

-*[D]on andso*: Dit is een zeer Ierse manier om een verhaal te beginnen en om aandacht te trekken naar *domnach*, wat ook in het Latijn vooraan staat (hoewel dat in het Latijn net iets minder opvallend gedaan is dan in het Iers).

-*.i. la arna togha le Dia he*: Ook *.i.* wordt erg vaak gebruikt in Ierse teksten. Wat wel opvalt, is dat de vertaler gekozen heeft voor een constructie met een verbaalnommen in plaats van een voltooid deelwoord. In alle Latijnse teksten waarin ‘chosen’ gebruikt wordt, wordt het voltooid deelwoord *electus* gebruikt, met of zonder *est*.⁶⁴

-*togha le Dia*: Alle C1 manuscripten (dus inclusief ms D⁴) hebben hier een variant op het woord ‘joyful’, niet op het woord ‘chosen’, wat wel onder andere in de C2-groep veel voorkomt. Dit is dus een aanwijzing dat de vertaler mogelijk toegang had tot meerdere Latijnse versies.

1 (Welsh):

-*etholedic gan Duw*: Net als in de Ierse vertaling is hier het woord ‘chosen’ gebruikt. Ook deze vertaler heeft dus mogelijk toegang gehad tot meerdere Latijnse versies.

2 (Iers):

-*7 is and*: Hiermee is de relatieve bijzin van het Latijn (*in qua*) veranderd in een Ierse hoofdzin, zonder de connectie tussen de twee zinnen volledig weg te laten. Het alternatief zou zijn wat in Welshe grammtica een *improper relative clause* genoemd wordt, maar ook dit blijft op een Ierse manier redelijk dicht bij het Latijn.

-*is mo*: *Plus* is hier op een doeltaalgerichte wijze vertaald met een relatieve bijzin.

-*[...]*: Het Latijnse *quam aliis diebus* is niet vertaald, maar dit leidt niet tot een groot verschil in betekenis in deze zin.

-*7 árcaingil*: Net als ‘chosen’ kom ook het hier toegevoegde ‘archangels’ redelijk vaak voor in C2-handschriften, maar niet in de C1-groep.

⁶⁴ Jiroušková 2006: 654-6.

2 (Welsh):

-*yn yr hwnn*: Dit is niet de gebruikelijke Middelwelshe constructie voor een relatieve bijzin die met een voorzetsel begint, maar komt wel voor.⁶⁵ Het zou gezien kunnen worden als calque.

-*eneidiev*: De vertaler heeft ‘angels’ vervangen door ‘souls’.

2	Latijn (D ⁴)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Interrogandum est et sciendum, It must be asked and known,	<i>Ocus ata mar ceist [...] andso,</i> <i>And there is like a question [...] in it,</i>	Interrogandum est, It must be asked,	--
2	quis primus rogavit, who first asked,	<i>cia in nech [...], do fhiarfaig do Dia</i> <i>who is the [...] person, who asked of God</i>	quis prius interrogavit, who first/earlier asked,	--
3	ut anime haberent requiem die dominico. that souls had rest/repose/respite on Sunday.	<i>cred dobeir cumsanad 7 sithamlacht ag anmunnuib na pecthach dia domnaigh ni is mo in[a] gach la eli sa sechtmain,</i> <i>that he gives/brings rest and tranquillity among the souls of the sinners on Sunday which is greater than every other day of the week,</i>	ut anime haberent requiem in die dominico. that souls had rest/repose/respite on Sunday.	--

Welsh:

Deze hele zin, waarin de kern van dit verhaal uitgelegd wordt, is weggelaten. Dit zorgt ervoor dat de focus net ergens anders komt te liggen: in plaats van een uitleg waarom de zielen in Hel rust hebben op zondag, is dit meer een opsomming van de straffen die zondaars te wachten staan.

1 (Iers):

- *Ocus ata mar ceist andso*: De structuur van deze introductie is volledig veranderd, hoewel de betekenis behouden is. Het resultaat is een constructie die sterk doet denken aan het Ierse instructieve teksten, waarin het gebruikelijk is om de kern van de tekst te introduceren met het woord *ceist*, wat hier ook voorkomt.

-*[...]*: Het Latijnse *et sciendum* is hier weggelaten, maar dat verandert eigenlijk niets aan de betekenis. In C⁶ en Be³ is deze woordgroep ook niet aanwezig.

⁶⁵ Het wordt gezien als een van de kenmerken van een vertaling (een *ôl cyfieithu*) en komt ook vaker in vertalingen voor, maar zoals Luft in haar artikel benadrukt, zijn er ook genoeg voorbeelden van deze constructie te vinden in de inheemse Welshe verhalen. (Simon Evans 1964: 66; Luft 2016: 176.)

2 (Iers):

-in nech: De vertaler heeft hier gekozen om een onbeklemtoonde vorm van *cía* te combineren met *in nech* en een bijzin in plaats van alleen het vragend voornaamwoord *cía* te gebruiken. Hierdoor komt in het Iers een sterkere nadruk te liggen op de identiteit van de vrager, terwijl in het Latijn alleen een (neutraal) vragend voornaamwoord gebruikt wordt.

-[...]: *Primus*, 'als eerste', is weggelaten.

-do Dia: De vertaling is explicieter dan de brontekst.

3 (Iers):

-dobeir cumsanad 7 sithamlacht ag anmunnuib na pecthach: Hier is sprake van tegendelen. In de brontekst hebben de zielen rust; hier geeft God rust aan de zielen. Dit verklaart ook de toevoeging van *do Dia* in het vorige segment.

-7 sithamlacht: *Sithamlacht* bestrijkt hetzelfde semantische veld als *cumsanad*, en hoewel beide mogelijke vertalingen van *requiem* zijn, lijkt *cumsanad* net iets dichterbij te komen. Toch heeft de vertaler hier beide woorden gebruikt, mogelijk als stijlfiguur.

-na pecthach: Explicitering.

-ni is mo in[a] gach la eli sa sechtmair: Mogelijk is dit de vertaling van *quam aliis diebus* uit de vorige zin, waar het in het Iers ontbrak.

3	Latijn (C ⁶)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Sciendum est, quod Paulus et Michael	<i>7 aderar gurab e Pol aspol 7 Michel archangel</i>	Hoc est Paulus et Michael archangelus	<i>A gwybydet bawb panyw Pawl ebostol a Mihanghel [...]</i>
	It must be known, that [it were] Paulus and Michael	<i>and it is said</i> that it was the apostle Paulus and the archangel Michael	That is Paulus and the archangel Michael,	<i>And let everyone know</i> that it is the apostle Paul and [...] Michael
2	quando descenderent in infernum;	in uair docuatar d'fhechain ifrinn,	quando descenderunt ad infernum;	--
	when they went down to Hell;	when they went to look at Hell,	when they went down to Hell;	
3	deus enim voluit,	uair <u>dob ail le Dia</u>	deus voluit,	<i>y dangosses Duw vdunt boeneu vffern.</i>
	for God wanted,	for <u>there was a wish with God</u>	God wanted,	<i>to whom God showed the punishments of Hell.</i>
4	ut Paulus videret penas inferni.	go faiced Pol pianu ifrinn.	ut Paulus videret penas inferni.	--
	that Paulus saw the punishments/pains/torments of Hell.	that Paulus would look at the punishments/pains/torments of Hell.	that Paulus saw the punishments/pains/torments of Hell.	

Latijn:

In D⁴ is de zin als volgt: *Paulus et Michael descendunt ad infernum; deus voluit, ut sanctus Paulus*

videret poenas inferni, 'Paulus and Michael go down to Hell; God has wanted, that Saint Paulus saw the punishments/pains/torments of Hell'.

1 (Iers):

-7 *aderar*: Het antwoord op de vraag wordt anders ingeleid, maar de betekenis verandert niet.

-*aspol* en *archaingel*: Explicitering.

1 (Welsh):

-*a gwybydet bawb*: Ook hier wordt het antwoord op de vraag anders ingeleid, en verandert de betekenis niet.

-*ebostol*: Explicitering.

-[...]: Implicitering, want 'archangelus' is weggelaten.

2 (Iers):

- *d'fhechain*: Explicitering.

2 (Welsh):

Dit segment ontbreekt in de Welshe vertaling. Deze weglating heeft geen grote gevolgen voor de betekenis van het verhaal, want het is logisch om aan te nemen dat Paulus en Michael naar de Hel moeten om de straffen daarin te kunnen zien.

3 (Iers):

-*dob ail le Dia*: Hier is een typisch Ierse constructie gebruikt om het werkwoord *voluit* te vertalen.

3 (Welsh):

-*y dangosses Duw vdunt boeneu vffern*: Dit is een sterk ingekorte vertaling. Alle elementen in deze zin zijn min of meer af te leiden uit de brontekst: door toedoen van God ziet Paulus samen met Michael de straffen in de Hel. Door de verschuiving van het onderwerp (Paulus in de brontekst, God in de doelttekst) leest de vertaling echter wel alsof God persoonlijk de Hel toont aan Paulus en Michael, terwijl (zoals in het Latijn en het Iers in de volgende zin te lezen is) hij Michael juist expliciet met Paulus mee stuurt als gids. Tot slot valt hier op dat *vdunt*, 'to them', niet aan het einde van de zin staat, zoals te verwachten is, maar in het midden.

4 (Iers):

Er zijn geen verschuivingen opgetreden in dit stukje.

4	Latijn (D ⁴)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Et misit deus Michaelem archangelum cum sancto Paulo, And God sent the archangel Michael with Saint Paulus,	Ocus do cuir Dia Michel arcaingel maille le [...] Pol	Et deus misit Michaelem cum Paulo, And God sent Michael with Paulus,	--
2	ut ostenderet ei penas inferni.	co foillsiged do pianu ifrinn.	ut ostenderet ei penas inferni.	--

so that he showed to him the punishments/pains/torments of Hell.	so that he showed to him the punishments/pains/torments of Hell.	so that he showed to him the punishments/pains/torments of Hell.
--	--	--

Welsh:

Deze zin ontbreekt in het Welsh. Zie 3.3 (Welsh).

1 (Iers):

-[...]: Een vertaling van het woord *Sancto* ontbreekt hier, waardoor de tekst minder expliciet gemaakt is. Dit is ook zo in Be³.

2 (Iers):

Er zijn geen verschuivingen opgetreden in dit stukje.

5	Latijn (Be ³)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Vidit Paulus ante portas inferni arbores igneas, Paulus saw before the gates of Hell fiery trees,	Ocus doconnairc Pol a fiaghnuisi doruis ifrinn crand tentige And Paulus saw before the entrance of Hell a fiery tree	Vidit Paulus ante portas inferni arbores igneas, Paulus saw before the gates of Hell fiery trees,	Ac yna Pawl a weles gyr bronn porth vfferen deri tanllyt And there Paul saw in front of the gate of Hell fiery oak-trees,
2	in quarum ramis peccatores cruciati pendebant: in whose branches tortured sinners were suspended:	<u>7 moran d'anmannuib pecthach</u> aga pianad <u>7 aga crochad a ngeccaib in croind sin</u> <u>and a large number of souls of sinners at their punishing and at their hanging from the branches of that tree,</u>	in quarum ramis peccatores pendebant: in whose branches sinners were suspended:	<u>ac wrth eu keigkyeu eneidyeu pechadurieit yg kroc.</u> <u>and on their branches souls of sinners [were] hanging.⁶⁶</u>

Latijn:

In D⁴ is de zin als volgt: *Et vidit Paulus ante portas inferni arbores igneas, in quarum ramis peccatores cruciati erant*, 'And Paulus saw before the gates of Hell fiery trees, in whose branches sinners were tortured'.

1 (Iers):

-*doruis*: In het Latijn is *portas* meervoud, maar voor het beeld dat de lezer krijgt en voor het verhaal maakt dit verschil niet heel veel uit.

-*crand tentige*: Ook hier is een meervoudig woord met een enkelvoud vertaald. Hier is het verschil in betekenis echter groter, omdat in dit geval de focus van deze scene beschreven wordt.

⁶⁶ Ik heb Rempts vertaling hier aangepast voor een letterlijkere weergave van het Welsh.

1 (Welsh):

-*porth*: Net als in het Iers is het Latijnse meervoud vertaald met een enkelvoudig woord.

2 (Iers):

-7 *moran d'anmannuib pecthach (...) aga crochad a ngeccaib in croind sin*: De Latijnse relatieve constructie is op zeer Ierse wijze weergegeven met een hoofdzin, waarin aan het einde terugverwezen wordt naar wat in het Latijn het antecedent van de bijzin is. Daarnaast is het hoofdwkwoord in het Latijn vertaald met een verbaalnomen.

-*moran d'anmannuib pecthach*: Het Latijnse *peccatores*, 'sinners', is uitgebreid, waardoor de vertaling explicieter geworden is.

-*aga pianad*: Het participium perfecti passivi is vertaald met een verbaalnomen. Hierdoor is het syntactisch op hetzelfde niveau terecht gekomen als het Latijnse hoofdwkwoord, dat met dezelfde constructie vertaald is.

2 (Welsh):

-*ac wrth eu keigkyeu eneidyau pechadurieit yg kroc*: De relatieve bijzin is met een nevenschikte hoofdzin vertaald. Wat in het Latijn het antecedent is, is hier naar voren gehaald. Ook hier is het Latijnse hoofdwkwoord vertaald met een verbaalnomen.

6	Latijn (D ⁴)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Pendebant quidam per capillos, alii per manus, alii per brachia, alii per pedes, alii per colla.	.i. drong dib <i>aga crochad</i> lena ngruagaib 7 drong eile lena muinelaib 7 drong eile lena lamúib 7 lena cossuib 7 drong eile lena tengthaib [...].	Alii per capillos, alii per manus, alii per pedes, alii per colla, alii per linguas, alii per brachia.	Rei erbyn blew eu penn . Ereill erbyn eu pennev . Ereill erbyn eu breuuantev. Ereill erbyn eu tauodeu. Ereill erbyn eu dwylaw ac eu breichyeu [...].
	Some were suspended by the hairs, others by the hands, others by the arms, others by the feet, others by the necks.	i.e. some of them at <u>their hanging</u> by their hairs and some others by their necks and some others by their hands and by their feet and some others by their tongues [...].	Some by the hairs, others by the hands, others by the feet, other by the necks, others by the tongues, others by the arms.	Some by the hair of their head . Others by their heads . Others by their necks. Others by their tongues, others by their hands and arms [...].

1 (Iers):

-.i.: Dit is een zeer Ierse manier om een uitweiding of een opsomming in te leiden.

-*aga crochad*: Net als in de vorige zin is hier het hoofdwkwoord vertaald met een constructie met een verbaalnomen.

-*tengthaib*: *Linguas* komt niet voor in D⁴, maar wel in Be³. In dit handschrift ontbreekt echter zowel *capillos* als *manus*. *Linguas* komt daarnaast in genoeg Latijnse teksten voor dat het onwaarschijnlijk is dat de vertaler dit woord zelf toegevoegd heeft.

-[...]: Het Latijnse *per brachia* is niet vertaald, maar is wel te vinden in alle teksten van het subgroepje.

1 (Welsh):

-*blew eu penn*: Explicitering.

-*pennev*: In geen enkele tekst van het subgroepje komt dit woord voor.

-[...]: Een vertaling van het Latijnse *per pedes*, dat in alle teksten van het subgroepje voorkomt, ontbreekt.

7	Latijn (D ⁴)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Et iterum vidit Paulus fornacem ardentem per VII flammis in diversis partibus,	Ocus doconnuirc [...] asa haithli sin <i>uaim tenead</i> ar lassad go secht lasrachaib 7 teas examuil in gach lassair dib fa leith,	Et iterum vidit fornacem ardentem per VII flammis in diversis coloribus,	Ac odyna y gweles Pawl fwrn <i>danllet</i> yn llosgi, a seith flam amliw yn kyuodi ohonei,
	And Paulus also saw a furnace burning with 7 flames in different parts,	And he saw after that a <i>pit of fire</i> ablaze with seven flames and uncommon heat in every flame of them individually,	And he also saw a furnace burning with 7 flames in different colours,	And then Paul saw a <i>fiery</i> furnace burning, and seven flames of various colours rose up from it, ⁶⁷
2	et multi pendebant in ea. and many were suspended in it.	7 anmunda imda aga pianad innti. and many souls at their punishing in it.	et multi puniebantur in ea. and many were punished in it.	a llawer yn eu poeni yndi. and many in their punishing in it. ⁶⁸

1 (Iers):

-[...]: Het onderwerp van de zin is impliciet gelaten.

-*uaim tenead*: Het Iers heeft het woord *sorn* als mogelijke vertaling voor *fornax*, maar de vertaler lijkt hier gekozen te hebben voor een woord dat wel vaker in verband gebracht wordt met de hel, *uam*.⁶⁹ Hoewel dit woord ook 'oven' kan betekenen, wordt het vooral geassocieerd met ondergrondse ruimtes. De vertaler heeft het hier gebruikt in combinatie met *teine*, 'fire', om zo toch ook het brandende aspect van *fornax* duidelijk weer te geven. Mogelijk is hier dus sprake van hyponymie: de hel is immers een soort oven, maar niet iedere oven is direct de hel. Aan de andere kant kan het ook 'gewoon' synonymie zijn, aangezien 'oven' wel een mogelijke betekenis van *uam* is.

-*7 teas examuil in gach lassair dib fa leith*: De Latijnse bijwoordelijke bepaling *in diversis partibus* is uitgebreid naar een nevenschikte hoofdzin, waarin extra nadruk gelegd wordt op *gach lassair*.

-*teas examuil*: Dit is een andere beschrijving dan in het Latijn te vinden is. Binnen de subgroep wijkt D⁴ af van de andere twee teksten, die allebei *diversis coloribus* als eigenschap van de vlammen geven. De Ierse omschrijving, hoewel deze binnen de context zeer logisch is, komt met geen van

⁶⁷ Vertaling aangepast door mij.

⁶⁸ Vertaling aangepast door mij.

⁶⁹ eDIL s.v. 2 *úam*, *úaim*, *úama* (bekeken op 24 mei 2019).

beide varianten overeen. Mogelijk is er een verband omdat vlammen van verschillende kleuren verschillende temperaturen hebben, maar heel waarschijnlijk lijkt me dit niet.

1 (Welsh):

-*Pawl*: Het onderwerp van de zin is expliciet gemaakt.

-*danllet*: De betekenis van *ardentem* lijkt in het Welsh twee keer weergegeven te zijn. Hier is dus sprake van uitbreiding, waarbij ook extra nadruk lijkt te liggen op de hitte van de *ffwrn*.

-*A seith flam amliw yn kyodi ohonei*: De Latijnse bijwoordelijke bepaling *per VII flammis in diversis coloribus* is uitgebreid naar een nevengeschikte hoofdzin.

-*amliw*: Het Welsh heeft één bijvoeglijk naamwoord dat dezelfde betekenis overbrengt als de Latijnse bijwoordelijke bepaling *in diversis coloribus*.

2 (Iers):

-*anmunda*: Explicitering.

-*aga pianad*: De Latijnse persoonsvorm is op zeer Ierse wijze met een verbaalnomen weergegeven.

-*pianad*: De Ierse woorkeuze reflecteert hier sterk de andere Latijnse versies: zowel C⁶ als Be³ heeft *puniebantur*, '(they) were punished'.

2 (Welsh):

-*yn eu poeni*: Net als in de Ierse vertaling heeft de vertaler gekozen voor een constructie met een verbaalnomen.

8	Latijn (C ⁶)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Septem plage sunt in circuitu fornacis:	Ocus <u>doconnairc</u> <u>secht pianu</u> a timcell na huama;	Et VI plage sunt in circuitu fornacis:	A seith bla a <u>oed</u> yg kylch y fwrn.
	And seven plagues are in the perimeter of the furnace:	And <u>he saw seven torments</u> surrounding the pit;	And 6 plagues are in the perimeter of the furnace:	And seven plagues <u>were</u> around the furnace.
2	Prima est nix, secunda glacies, tertia ignis, quarta sanguis, quinta serpentes, sexta fulgura et septima fetor.	in ced pian dib snecta, in dara pian lec oigrid , in tres pian tene, an cethramad pian fuil, in cuiced pian nathracha neme , in sesed pian toirnech , in sectmad pian brentus.	Prima est nix, secunda glacies, tertia sanguis, quarta ignis, quinta serpentes, sexta fetor.	Kyntaf <u>oed</u> eiry a rew . Yr eil oed ya. Tryded oed dan. Petwared oed waet. Pymet oed seirff a phryfet drwc . Chwechet oed vellt . Seithuet drewyant.
	The first is snow, the second ice, the third fire, the fourth blood, the fifth serpents, the sixth flashes of lightning, the seventh stench.	the first torment of them snow, the second torment a <i>sheet of ice</i> , the third torment fire, the fourth torment blood, the fifth torment venomous serpents, the sixth torment <i>thunder</i> , the seventh torment stench.	The first is snow, the second ice, the third blood, the fourth fire, the fifth serpents, the sixth stench.	The first <u>was</u> snow and coldness . The second was ice. The third was fire. The fourth was blood. The fifth was serpents and evil vermin . The sixth was lightning . The seventh stench.

Latijn:

In D⁴ ontbreekt het woord *plage*.

1 (Iers):

-*doconnairc*: Het Iers blijft hier een verleden tijd gebruiken, terwijl het Latijn overschakelt naar tegenwoordige tijd.

-*doconnairc secht pianu*: Wat in het Latijn het onderwerp van de zin is, is hier het lijdend voorwerp. De Ierse vertaling laat de lezer de omgeving zien door de ogen van Paulus, waardoor hij meer in beeld blijft.

1 (Welsh):

-*seith*: De Welshe tekst noemt zeven verschillende straffen. Hoewel L⁸ in deze zin wel het cijfer zeven heeft staan, geven alle drie de teksten van het subgroepje in de opsomming slechts zes straffen.

-*oed*: Ook in het Welsh kiest de vertaler voor een verleden tijd waar het Latijn een tegenwoordige tijd heeft.

2 (Iers):

-*pian dib (...) pian (...) pian*: Explicitering.

-*lec oigrid*: In plaats van alleen *aigred/oigred*, 'ice', heeft de vertaler hier gekozen voor een uitgebreidere term. De combinatie van deze twee woorden kan echter ook alleen 'ice' betekenen.⁷⁰

-*neme*: De informatie dat de slangen giftig zijn, is door de vertaler toegevoegd.

-*toirnech*: Het Latijnse woord *fulgur* neigt net iets meer naar 'lightning' dan naar 'thunder', aangezien het in een poëtische context ook 'gleam' kan betekenen.⁷¹ *Toirnech*, daarentegen, betekent juist eerder 'thunder' en heeft ook de bijbetekenis 'noise'.⁷²

2 (Welsh):

-*oed*: De opsomming is ook in de verleden tijd.

-*a rew*: Hier vindt een soort uitbreiding van de straf plaats, met informatie die wel tot op zekere hoogte afgeleid kan worden uit het Latijn, maar er toch niet expliciet staat.

-*a phryfet drwc*: Ook hier wordt de omschrijving van de straf uitgebreid met nieuwe informatie.

-*Chwechet oed vellt*: Deze straf komt niet voor in de teksten van het subgroepje, maar wel in elke andere Latijnse tekst waarin sprake is van zeven straffen.

9	Latijn (C ⁶)	Iers	Latijn (L ⁸)	Welsh
1	Et in ipsa fornace mittuntur anime peccatrices, And into that very furnace are sent the sinful souls,	<i>Is iat do bi</i> san uamaid sin anmunda <i>na</i> <i>pecthach</i> <i>It is they who were</i> in that pit, the souls of the sinners	Et in ipsa fornace mittuntur anime peccatorum, And into that very furnace are sent the souls of the sinners,	Ac y'r fwrn honno yd anuonir eneidyeu pechaduryeit And to that furnace are sent the souls of sinners ⁷³

⁷⁰ eDIL s.v. *lecc* (f) (bekeken op 25 mei 2019).

⁷¹ Logeion s.v. *fulgur* (DMLBS) (bekeken op 25 mei 2019).

⁷² eDIL s.v. 2 *toirnech* (bekeken op 25 mei 2019).

⁷³ Vertaling aangepast door mij.

2	que non egerunt penitenciam in hoc mundo.	nach dearna aitrighe sa <i>saoghal</i>	que non egerunt penitenciam in hoc mundo.	<u>ny wnel</u> eu penyt yn y byt hwnn.
	who have not done repentance in this world.	who have not done penance in their <i>life</i> ,	who have not done repentance in this world.	<u>who do not do their</u> penance in this world.

Latijn:

In D⁶ ontbreekt deze zin. In C⁵ wordt het woord *peccatrices* ('sinful') gebruikt in plaats van *peccatorum* ('of the sinners').

1 (Iers):

-Is iat: Net als in het Latijn wordt er extra nadruk gelegd op een bepaald zinsdeel door het naar voren te halen, maar in het Iers wordt een ander zinsdeel benadrukt. De focus ligt hier namelijk op wie naar deze plaats gestuurd worden, terwijl in het Latijn de plaats waarheen ze gestuurd worden benadrukt wordt. Uiteraard wordt hiervoor in het Iers gebruik gemaakt van een *cleft sentence*; in het Latijn is dit niet nodig. Overigens is dit een voorbeeld van het late taalgebruik van de Ierse vertaler: in het Oudiers werd bij een persoonlijk voornaamwoord in de derde persoon meervoud een congruerende vorm van het werkwoord 'zijn' gebruikt. In het Modern Iers is dit echter niet meer zo.

-do bi: In plaats van een passieve vorm van 'to send', is hier een *habitual present* van 'to be' gebruikt.

-na pecthach: Hier is een zelfstandig naamwoord in de genitivus gebruikt in plaats van een bijvoeglijk naamwoord.

1 (Welsh):

Er zijn geen verschuivingen opgetreden in dit stukje.

2 (Iers):

-saoghal: Hoewel de hoofdbetekenis van dit woord 'life' is, kan het ook 'world' betekenen. Deze betekenis komt vooral voor in religieuze context waar een contrast met de Hemel of het seculiere leven geïmpliceerd wordt.⁷⁴ *Mundus* wordt op vergelijkbare wijze gebruikt.⁷⁵

2 (Welsh):

-ny wnel: Hier is een coniunctivus in de tegenwoordige tijd gebruikt in plaats van een indicativus in de verleden tijd.

10	Latijn (Be ³)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Alii flent, alii ululant, alii gemunt, alii ardent,	.i. drong <u>dib ac gul</u> 7 <u>ac égem</u> 7 <u>ac osnadhaigh [...]</u>	Alii flent, alii ululant, alii gemunt, alii ardent,	Rei yn <u>wylaw</u> . Ereill yn <u>vdaw</u> . Ereill yn <u>kwynaw</u> . [...]
	Some weep, others howl/wail, others groan/moan, others burn,	i.e. some of <u>them at weeping</u> and <u>at screaming</u> and <u>at sighing/groaning [...]</u>	Some weep, others howl/wail, others groan/moan, others burn,	Some <u>[are] weeping</u> , others <u>wailing</u> , others <u>lamenting</u> , [...]

⁷⁴ eDIL s.v. saegul (bekeken op 25 mei 2019).

⁷⁵ Logeion s.v. mundus³ (LaNe) (bekeken op 25 mei 2019).

2	alii querunt mortem et non inveniunt,	7 drong <u>ac iaraid</u> bais 7 ní faghait	alii querunt mortem et non inveniunt,	Ereill <u>yn keissyaw</u> agheu ac nys kaffant,
	others seek death and do not find [it],	and some <u>at seeking</u> death and they do not find [it]	others seek death and do not find [it],	others <u>seeking</u> death and they do not <i>get</i> it, ⁷⁶
3	quia numquam morientur.	uair ni <u>teid anum</u> coithci.	quia numquam morientur.	kany <u>byd marw eneit</u> byth.
	because they will never die.	because a soul does not ever <i>pass away</i> .	because they will never die.	because a soul <i>will never be dead</i> .

Latijn:

In D⁴ is de zin als volgt: *Et in hoc alii flent, alii ululant, alii gemant, alii ardent, alii querant mortem, qui moriunt numquam*, 'And in it some weep, others howl/wail, others may groan/moan, others burn, others may seek death, who never die'.

1 (Iers):

-i.: Ook hier wordt met *.i.* een opsomming ingeleid.

-dib: Explicitering.

-ac gul (...) ac égem (...) ac osnadhaigh: Opnieuw wordt wat in het Latijn een hoofdwerkwoord is, vertaald met een verbaalnomen. Opvallend in dit rijtje is *osnadhaigh*, wat eigenlijk geen verbaalnomen is, maar een zelfstandig naamwoord dat soms als verbaalnomen gebruikt lijkt te worden.⁷⁷

-[...]: Een vertaling van *alii ardent*, een zin die in veel Latijnse versies te vinden is, ontbreekt.

1 (Welsh):

-yn wylaw (...) yn vdaw (...) yn kwynaw: Ook hier wordt een constructie met een verbaalnomen gebruikt om een hoofdwerkwoord te vertalen.

-[...]: Net als in het Iers ontbreekt een vertaling van *alii ardent*.

2 (Iers):

-ac iaraid: Net als in de rest van de opsomming wordt een verbaalnomen gebruikt.

2 (Welsh):

-yn keissyaw: Ook hier is weer een verbaalnomen gebruikt.

3 (Iers):

-teid: Hoewel *téit* inderdaad 'to die' kan betekenen, is de primaire betekenis 'to go'.⁷⁸ Het Iers heeft echter wel andere woorden met 'to die' als primaire betekenis, dus de vertaler lijkt hier gekozen te hebben voor een verzachtend synoniem. Het Latijnse *morior*, ter vergelijking, heeft als primaire betekenis namelijk wel 'to die'.

-anum: Explicitering. Daarnaast wordt hier een ander woord voor 'soul' gebruikt dan hiervoor in de tekst, waar voor een zelfstandig gebruik van *anmandae* gekozen is. Beide woorden komen van het Latijnse *anima*, maar *ainim* wordt vaker met deze betekenis gebruikt, terwijl zelfstandig gebruikt

⁷⁶ Vertaling aangepast door mij.

⁷⁷ eDIL s.v. *osnadad* (bekeken op 24 juni 2019).

⁷⁸ eDIL s.v. 1 *téit* (bekeken op 25 mei 2019).

anmandae vaak eerder ‘animal’ of ‘living creature’ betekent.⁷⁹ Vanaf dit punt komen beide woorden voor, ook al gebruikt het Latijn alleen *anima*.

3 (Welsh):

-byd marw: In plaats van een werkwoord heeft het Welsh hier een combinatie van een koppelwerkwoord en een bijvoeglijk naamwoord. De betekenis verandert er echter niet door. De Latijnse toekomstige tijd is in het Welsh netjes weergegeven met een *futurum* van het werkwoord ‘to be’.

-eneit: Explicitering.

11	Latijn (Be ³)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Timendus est locus inferni,	Mas edh a bráithre inmuine, ar an t-ecnaid, is adbur ecla in t-inad [...]	Timendus est nobis locus inferni,	Wrth hynny lle ofynawc yw vffern.
	To be feared is the place of Hell,	“If it is that, dear brethren,” said the sage, “a reason for fear is the place [...]	For us the place of Hell is to be feared,	Because of this Hell is a frightful place.
2	in quo est dolor sempiternus, in quo gemitus cordis, in quo tristitia sine leticia, in quo habundantia lacrimarum.	ina fuil galar suthain 7 tuirsi gan forbfáiltis 7 osnad a croide 7 saidbres na nder,	in quo est dolor sempiternus, in quo gemitus cordis, in quo est tristitia sine leticia et habundancia lacrimarum.	Yn y lle y mae tristryt hep lewenyd. A dolor tragywyd. Ac amylyter o dagrev a chwynuan callonnev. Ac oeruel mawr drwy losgedigeath yr eneidiev.
	in which there is eternal pain/grief, in which [there is] sighing/groaning of the heart, in which [there is] sorrow without joy, in which [there is] an abundance of tears.	in which there is eternal pain/grief and sorrow without joy and a sigh/groan from [the] heart and a wealth of tears,	in which there is eternal pain/grief, in which [there is] sighing/groaning of the heart, in which there is sorrow without joy and an abundance of tears.	There where there is sorrow without joy, and suffering everlasting. And an abundance of tears and lamenting of hearts. And a great coldness because of the burning of the souls.

Latijn:

In D⁴ is de zin als volgt: *Timendus est vobis locus inferni, in quo est dolor sempiternus, in quo est gemitus cordis, in quo est tristitia, in quo habundancia lacrimarum*, ‘For you is to be feared the place of Hell, in which there is eternal pain/grief, in which there is sighing/groaning of the heart, in which there is sorrow, in which [there is] an abundance of tears’.

⁷⁹ Thurneysen 1946: 221.

1 (Iers):

-*Mas edh a bráithre inmuine, ar an t-ecnaid*: Dit stuk is niet in het Latijn te vinden. Verschillende Latijnse teksten spreken wel direct het publiek aan (bijvoorbeeld D⁴ met *vobis*), maar de aanwezigheid van een spreker is waarschijnlijk door de vertaler toegevoegd.

-*adbur ecla*: De Latijnse constructie met een gerundivum is vertaald met twee zelfstandige naamwoorden, die verbonden zijn met het onderwerp (*in t-inad*) door een koppelwerkwoord. De betekenis is echter niet veranderd.

-[...]: Implicitering.

1 (Welsh):

-*Wrth hynny*: Waarschijnlijk kijkt deze Welshe toevoeging alvast vooruit naar de aankomende omschrijving van de hel.

-*Ile ofynawc*: Ook hier is het gerundivum vertaald met behulp van een constructie met een koppelwerkwoord en is de betekenis niet erg veranderd.

2 (Iers):

-*a*: Hier is een voorzetsel gebruikt om de oorsprong van de zucht aan te geven in plaats van een genitivus.

2 (Welsh):

-*Yn y lle y mae*: Het Welsh gebruikt deze constructie om terug te verwijzen naar de eerder genoemde plaats waar het Latijn een relatieve bijzin gebruikt.

-*callonnev*: Hier is een meervoud gebruikt in plaats van een enkelvoud, maar qua betekenis maakt het geen verschil.

-*Ac oeruel mawr drwy losgedigeath yr eneidiev*: In het subgroepje is geen equivalent van dit stuk te vinden, maar enkele Latijnse teksten uit andere groepen hebben wel (een variant op) *propter cruciacionem animarum*, 'because of the torturing of the souls'.⁸⁰ Hoewel 'coldness' nergens voorkomt, is er wel een woordgroep in enkele van deze zinnen met *magnus* en een weinig voorkomend Latijns woord dat waarschijnlijk 'wailing' betekent.⁸¹ Mogelijk had de Welshe vertaler toegang tot een van deze teksten, maar kende hij het woord niet en heeft hij zelf iets verzonnen.

12	Latijn (D ⁴)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	In quo rota ignea habens mille orbitas, In which [is] a fiery wheel having a thousand tracks/paths/orbits,	7 in rotha <u>aga fuil</u> mili casan and the wheel <u>at</u> <u>which are</u> a thousand paths	In quo ignea rota habens mille orbitas, In which [is] a fiery wheel having a thousand tracks/paths/orbits,	Yno y mae rot o dan mil o <u>yard arnej</u> . There where there is a wheel of fire <u>on</u> <u>which (are)</u> a thousand hammers .
2	mille vicibus una die ab angelis tartareis percussa,	7 mili uair <u>buaitir in rotha sin on diabul</u> gach enla	mille vicibus uno die ab angelo tartareo percussa,	A dyewl a'y try vnweith beunyd.

⁸⁰ Jiroušková 2006: 681-4.

⁸¹ Dwyer 2004: 136-7.

	struck a thousand times on one day by the infernal angels,	and a thousand times <u>this wheel is struck by the devil</u> every single day	struck a thousand times on one day by the infernal angel,	And <u>devils spin it once</u> every day.
3	et unaquaque vice mille anime concremantur.	7 <i>piantar</i> mili anum gach enuair <i>dib sin leis</i> .	in unaquaque vice mille anime concremantur.	Ac ar bop gweith y lloggir mil o eneidjev.
	and on every single turn a thousand souls are burned up.	and a thousand souls <i>are punished</i> every single time <i>of these by him</i> .	on every single turn a thousand souls are burned up.	And on every turn a thousand souls are burnt.

1 (Iers):

-*aga fuil*: Het Latijnse onvoltooid deelwoord is vertaald met een betrekkelijke bijzin. Het werkwoord *attá* kan in combinatie met het voorzetsel *oc* 'to have' betekenen.

1 (Welsh):

-*yrd*: Het Welsh wijkt hier sterk af van het Latijn. Voor een discussie over het woord *yrd*, zie Rempt 2015: 46.

-*arnei*: Ook hier is het Latijnse onvoltooid deelwoord vertaald met een betrekkelijke bijzin.

2 (Iers):

-*buaitir in rotha sin*: De bijzin met een voltooid deelwoord is vertaald als een hoofdzin.

-*on*: Hoewel het voorzetsel *la* vaker werd gebruikt om de agens in een passieve zin aan te geven, werd *ó* hier ook wel voor gebruikt.⁸²

-*diabul*: Dit woord kan 'the Devil' (Satan, Lucifer) of 'a devil, a demon' betekenen. Het is ook enkelvoud, waar het Latijn een meervoud heeft. Het Iers heeft voor één woord gekozen waar het Latijn een zelfstandig naamwoord met een bijvoeglijk naamwoord gebruikt.

2 (Welsh):

-*dyewl*: Net als in het Iers heeft de vertaler de Latijnse woordgroep met één woord vertaald.

Daarnaast is het Latijnse enkelvoud hier een meervoud geworden.

-*dyewl a'y try*: Ook is net als in het Iers de bijzin met een voltooid deelwoord vertaald als hoofdzin, maar in tegenstelling tot het Iers is de zinsstructuur ook veranderd: wat in het Latijn het onderwerp was, is nu het lijdend voorwerp.

-*vnweith*: Dit staat op de plaats van het Latijnse *mille vicibus*, maar heeft een andere betekenis.

3 (Iers):

-*piantar*: 'To be burned' is een specifieke vorm van 'to be punished'.

-*dib sin*: Geeft extra nadruk aan *enuair*.

-*leis*: Explicitering.

3 (Welsh):

Er zijn geen verschuivingen opgetreden in dit stukje.

---

⁸² eDIL s.v. 1 ó (VI) (bekeken op 8 juni 2019).

13	Latijn (D ⁴)	Iers	Latijn (L ⁷)	Welsh
1	Ibi fluvius horribilis, There [is] a dreadful river,	Is andsin ata sruth odhartha grainemail It is <u>there</u> that there is a greyish brown abominable river	Ibi est fluvius horribilis, There is a dreadful river,	Odyna y gweles auon arythyr Then he saw a dreadful river
2	in quo multe bestie dyabolice quasi pisces in medio maris sunt, in which are many devilish/diabolical beasts like fish in the middle of the sea,	ina fuil mili piast diablaidi amail muir-iasca medon mara in which are a thousand devilish beasts like sea-fish of the middle of the sea	in quo multe bestie dyabolice quasi in medio maris natant, in which many devilish/diabolical beasts swim like in the middle of the sea	yn llawn o bryuet diafllic megis pysgawt y mewn mor <u>full of</u> diabolical creatures like fish in the sea ,
3	que animas peccatorum quasi lupi oves sine fine devorant. which swallow/devour the souls of the sinners without end like wolves [swallow] sheep.	ac sluccad anmund na pecthach gan trocuire , amail t-sluices mac tiri cairig <u>at swallowing</u> the souls of the sinners without mercy , like a wolf swallows a sheep	qui animas peccator[um] quasi lupi oves sine misericordia devorant. which swallow/devour the souls of the sinners like wolves [devour] sheep without mercy.	yn llygku eneidyau pechaduryeit mal bleidiev yn llygku deueit [...]. <u>devouring</u> the souls of sinners like wolves devouring sheep [...].

Latijn:

In C⁵ is de zin als volgt: *Ubi est fluvius horribilis, in quo multe bestie dyabolice quasi medio maris natant et animas peccatorum quasi lupi oves sine misericordia devorant*, 'Where there is a dreadful river, in which many devilish/diabolical beasts swim like in the middle of the sea and swallow/devour the souls of the sinners without mercy like wolves [devour] sheep'.

1 (Iers):

-*Is andsin*: Op een zeer Ierse wijze is net als in het Latijn 'there' naar voren gehaald voor extra nadruk.

-*odhartha*: Deze omschrijving van de rivier is waarschijnlijk toegevoegd door de vertaler.

1 (Welsh):

-*Odyna*: Hoewel het een bijwoord van tijd is en niet van plaats, vervult het wel dezelfde functie als in het Latijn: het markeert een overgang van een vorige beschrijving naar deze.

-*y gweles*: De zinsstructuur is omgegooid: wat in het Latijn het onderwerp van de zin is, is hier het lijdend voorwerp. De vertaling brengt Paulus terug in beeld.

2 (Iers):

-*mili*: Het Latijnse *multi*, 'many', is hier vervangen door 'a thousand'. Aangezien duizend beesten vrij veel beesten zijn, is de betekenis van de zin niet erg anders.

2 (Welsh):

-*yn llawn o*: *In quo multe (...) natant* is in de vertaling weergegeven met 'full of'. De bijzin is dus een

bijvoeglijke bepaling geworden. Voor de betekenis maakt het echter niet veel uit.

-*mor*: Implicitering: waar in de zee de wezens precies te vinden zijn is weggelaten.

3 (Iers):

-*ac sluccad*: De Latijnse bijzin is vertaald met een verbaalnomen.

-*trocuire*: Het Iers heeft hier 'mercy', zoals vaker voorkomt in de Latijnse versies. In het subgroepje is echter alleen *fine*, 'end', te vinden. Door deze laatste formulering ligt er meer nadruk op de duur, terwijl in de Ierse formulering meer de wijze waarop beschrijft.

3 (Welsh):

-*yn llygku*: Ook in het Welsh is de Latijnse bijzin vertaald met een verbaalnomen.

-[...]: Een vertaling van *sine misericordia* ontbreekt.

14	Latijn (D ⁴)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Et super illum est pons And above this is a bridge	7 ata droichet ar an tsruth sin and there is a bridge over that river	Et super illum pons est And above this is a bridge	Ac ar yr avon honno yd oed bont And on that river was a bridge
2	et illum transeunt iuste anime sine dubitacione et anime peccatrices unaqueque secundum meritum suum. and righteous souls go over it without uncertainty and sinful souls every single one according to his deed.	<u>ar a tecuid</u> na hanmanna firencha gan tuisil. <u>Ocus gach anum da teid trid, atait aiti imda aca do reir a n-oibrigte fein annsein.</u> <u>over which the righteous souls go without stumble. And all souls which come across it, there are many dwellings with them according to their own works there.</u>	et super illum transiunt anime iuste sine dubitacione et anime peccatrices unaqueque secundum meritum. and upon it righteous souls go over without uncertainty and sinful souls every single one according to his deed.	<u>yd ei</u> eneidieu kyuyaw <i>yn diarfwyt idi. A'r pechadurieit a digwydynt yndi.</i> <u>over which the righteous souls went fearlessly. And the sinners fell into it.</u>

1 (Iers):

Er zijn geen verschuivingen opgetreden in dit stukje.

1 (Welsh):

Er zijn geen verschuivingen opgetreden in dit stukje.

2 (Iers):

-*ar a tecuid*: Een hoofdzin is als bijzin vertaald.

-*Ocus gach anum da teid trid, atait aiti imda aca do reir a n-oibrigte fein annsein*: Dit hele stuk is zowel grammaticaal als semantisch anders weergegeven, maar komt qua betekenis wel ongeveer overeen met het Latijn.

-*da teid trid*: Explicitering.

-*atait aiti imda aca*: Dit is door de vertaler toegevoegd.

2 (Welsh):

-*yd ei (...)* *idi*: Een hoofdzin is als bijzin vertaald.

-*yn diarfwyt*: 'Without uncertainty' is vertaald als 'fearlessly', maar de achterliggende betekenis is hetzelfde.

-*A'r pechadurieit a digwydynt yndi*: Deze zin is een soort ingekorte, verduidelijkte vertaling van het Latijn.

15	Latijn (D ⁴)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Ibi multe mansiones preparate, sicut in euuangelio fertur: 'Liga per fasciculos ad comburendum',	Ocus ataid drochteghdaisi imda eile [...] and <i>arna n-ullmuqad dona pecachaib dá loscad.</i>	Ibi sunt multe mansiones parate, sicut dominus ait in ewangelio: 'Ligate fasciculos ad comburendum',	Llawer ysyd y bresswyluaeu drwc [...] yn vffern . Megis y dywedir yn yr euenghil. Rwymwch wynt yn faglew yw llosgi.
	There are many prepared dwellings, like it is said in the gospel: 'Tie [them] by bundles in order to burn [them]',	And there are many other evil [...] dwellings there <i>for the purpose of the preparing of the sinners in order to burn them.</i>	There are many prepared mansions, like the Lord says in the gospel: 'Tie bundles in order to burn [them]',	Many are the evil [...] dwelling-places in Hell . As it is said in the Gospel: 'Tie them in faggots to burn them.' ⁸³
2	hec est similes cum similibus, adulteri cum adulteris, rapaces cum rapacibus, iniqui cum iniquis.	Ocus <i>ata gach cosmuilis fein a farrad a celi andsein</i> .i. mar <i>ata</i> , adaltraigh maille le hadaltrachaib 7 <i>gaduige</i> maille le <i>gadoighib</i> 7 anbfirenuigh maille le hanbfirenchaib.	hoc est simul cum similibus, adulteri cum adulteris, rapaces cum rapacibus, iniqui cum iniquis.	Yno llosgir ac y poenir kyffelyb gyt a'y gyffelyb. Got ygyt a godyon. <i>Treissywr</i> gyt a <i>threiswyr</i> . Enwir gyt ac enwir.
	that is similar [things] with similar [things], adulterers with adulterers, the greedy/predatory with the greedy/ predatory, the unjust with the unjust.	And <i>every likeness itself is in the company of the other there</i> i.e. <i>likewise is there</i> , adulterers along with adulterers and a <i>thief</i> along with <i>thieves</i> and unjust [people] along with unjust [people].	that is together with similar [things], adulterers with adulterers, the greedy/predatory with the greedy/ predatory, the unjust with the unjust.	There like is burnt and punished with its like. Adulterer together with adulterers. <i>Rapist/oppressor</i> together with <i>rapists/oppressors</i> . [The] unjust together with [the] unjust. ⁸⁴

1 (Iers):

-*droch*-: In de teksten van het subgroepje komt geen 'evil' voor. In andere Latijnse teksten echter

⁸³ Vertaling aangepast door mij.

⁸⁴ Vertaling aangepast door mij.

wel.

-*eile*: De vertaler heeft dit waarschijnlijk toegevoegd om onderscheid te maken tussen deze verblijfplaatsen en degene die in de vorige zin genoemd zijn.

-[...]: Een vertaling van *parate* ontbreekt. Verderop in de zin staat *ullmugad (ellmugud)*, maar dat gaat over de zondaars, niet over de verblijfplaatsen zoals het Latijnse *parate*.

-*arna n-ullmugad dona pecachaib dá loscad*: Het citaat uit het Evangelie van Mattheus is weggelaten in het Iers. De vertaler heeft echter wel een zin toegevoegd die hetzelfde doel heeft als het citaat, namelijk uitleggen waar de leefruimtes voor bedoeld zijn.

1 (Welsh):

-*drwc*: Ook in dit subgroepje komt 'evil' niet voor.

-[...]: Een vertaling van *parate* ontbreekt.

-*yn vffern*: *Ibi*, 'there', is explicieter gemaakt.

-*dywedir* [...]: Het actieve werkwoord is passief gemaakt, waarbij het onderwerp van de Latijnse zin weggelaten is (implicitering).

2 (Iers):

-*ata gach cosmuilis fein a farrad a celi andsein*: Hier heeft uitbreiding plaatsgevonden. Precies dezelfde informatie als in het Latijn wordt gegeven, maar met meer woorden.

-*i. mar ata*: Hier wordt een opsomming ingeleid.

-*gaduige (...) gadoighib*: Een dief is zeker te omschrijven als 'greedy/predatory', maar het is geen letterlijke vertaling.

2 (Welsh):

-*lloggir ac y poenir*: Explicitering.

-*Treissywr (...) threiswyr*: Een verkrachter is ook te omschrijven als 'greedy/predatory', en ook dit is geen letterlijke vertaling.

16	Latijn (D ⁴)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Tantum potest quisquis ire per pontem, quantum habet meritum et secundum opera sua.	<u>Do reir a oibrighthe feín [...]</u> teid gach neach trid an droichet sin ata ar an sruth.	Tantum potest unusquisque ire per pontem, quantum habet meritum et secundum opera sua.	A phawp a gerdei y'r bont honno herwyd y gobrynei [...] .
	Every single one can go as far across the bridge, as he has merit and according to his deeds.	<u>According to their own acts [...]</u> is it that every one goes across that bridge which is across the river. "	Every single one can go as far across the bridge, as he has merit and according to his deeds.	And all traverse that bridge <i>by virtue of their merits [...]</i> .

1 (Iers):

-*Do reir a oibrighthe fein [...]*: Dit is in het Iers naar voren gehaald, waardoor het extra nadruk krijgt. Mogelijk is dit een spiegeling van het Latijnse *tantum*, dat ook vooraan de zin staat en vooruit wijst

naar de *quantum*-zin, waarvan deze Ierse zin de vertaling is.

-[...]: Een vertaling van *habet meritum* ontbreekt, maar de betekenis verandert hierdoor niet.

-*sin ata ar an sruth*: Explicitering.

1 (Welsh):

-*hono*: Milde explicitering.

-*herwyd y gobrynei* [...]: Qua formulering is dit een samenvoeging van de twee voorwaarden in het Latijn.

-[...]: Een vertaling van *opera sua* ontbreekt. De betekenis verandert hierdoor echter niet.

17	Latijn (D ⁴)	Iers	Latijn (L ⁷)	Welsh
1	Et ostendit puteum signatum VII sigillis	Is annsin do thaisben Michel do Pol cui the aduathmar [...],	Et ostendit puteum signatum VII flagellis	Ac yna dangos pydew idaw. A seith inseil arnaw .
	And he showed a pit marked with 7 seals	It is then that Michael showed to Paulus a terrible pit [...],	And he showed a pit marked with 7 swing-bars	And then he showed him a pit with seven seals on it .
2	et ait illi: Sta longius,	7 adubairt Michel re Pol , “An at shesam and sin	et ait illi: Sta longius,	“Saf o bell,” hep yr anghel ,
	and says to him: ‘Stand quite far away/further away,	and Michael said to Paulus , “ remain at your standing there	and says to him: ‘Stand quite far away/further away,	“Stand far away,” said the angel ,
3	ut poteris sustinere fetorem.	7 fulaing in ní cluinfis tu mar is ferr fhedfas tu .”	non potes sustinere fetorem.	“ kany elly diodef drewyant y pydew .”
	so that you will be able to endure the stench.’	and endure the things you will hear like it is the best you will be able [to] .”	you cannot endure the stench.’	“ because you cannot endure the stench of the pit .”

Latijn:

In C⁵ is de zin als volgt: *Et ostendit ei puteum signatum VII flagellis*, ‘And he showed him a pit marked with 7 swing-bars’.

1 (Iers):

-*Is annsin*: Een Ierse manier om over te gaan op een volgend segment in een verhaal.

-*Michel* en *do Pol*: Explicitering.

-*aduathmar*: Toevoeging.

-[...]: Een vertaling van *signatum VII sigillis* ontbreekt.

1 (Welsh):

-*A (...) arnaw*: Het participium perfecti passivi is vertaald met deze voorzetsels.

-*inseil*: Alle teksten van het subgroepje hebben *flagellis*, ‘swing-bars of gate or door’. Alle andere Latijnse teksten hebben wel *sigillis*, ‘seals’.

2 (Iers):

-*Michel en Pol*: Explicitering.

-*An at shesam and sin*: In het Iers wordt een andere grammaticale constructie gebruikt, met een extra verbaalnomem. Dit, gecombineerd met *and sin*, lijkt een heel klein betekenisverschil met het Latijn op te leveren: in het Latijn zegt Michael dat Paulus voldoende afstand moet houden, terwijl Paulus in het Iers moet blijven staan waar hij staat.

2 (Welsh):

-*hep yr anghel*: De spreker is expliciet gemaakt. De zin is verplaatst zodat deze nu midden in de gesproken tekst staat; dit is heel gebruikelijk in Welsh proza.

3 (Iers):

-*7 fulaing*: De Latijnse bijzin waarin een doel aangegeven wordt, is in het Iers een hoofdzin geworden met een tweede gebiedende wijs.

-*in ní cluinfis tu: Fetorem*, 'stencil', is vervangen door deze bijzin, die een andere sensatie beschrijft.

-*mar is ferr fhedfas tu*: Dit is een toevoeging in het Iers. Er is overlap met het Latijn, aangezien in beide talen het werkwoord 'to be able' voorkomt, maar de betekenis is zeer verschillend.

3 (Welsh):

-*kany*: Het Welsh gebruikt hier een voegwoord om de relatie tussen deze twee zinnen, die in het Latijn hetzelfde is, expliciet te maken.

-*y pydew*: Explicitering.

18	Latijn (D ⁴)	Iers	Latijn (L ⁷)	Welsh
1	Et apertum est os putei	Dorinde Pol mar sin. Ocus <i>is amlaid do bi in cuithi 7 a bel fosluicti,</i>	Et apertum est os putei,	A <u>phan</u> egoret [...] y pydew
	And the mouth of the pit was opened	Paulus did likewise. And <i>it is this way the pit and its mouth were opened,</i>	And the mouth of the pit was opened,	And <u>when</u> [...] the pit was opened
2	et de eo surrexit fetor malus et durissimus,	7 do eirigh drochbalad robren rogranna as amach,	surrexit fetor malus,	y kyudoes dreweant [...] ohonaw
	and from it rose a noxious and very harsh stench,	and a <i>foul repulsive</i> evil smell arose out of it outwards,	a noxious stench rose,	a [...] stench rose up from it
3	ita ut omnes alias penas superaret.	7 do cind se ar pianuib ifrinn uili ara olcus.	ita ut omnes penas superaret.	mal y <u>tebygei Bawl y uot yn waeth no</u> holl boenev vffern.
	to such an extent that it exceeded all other torments.	<u>and</u> this exceeded over the torments of <i>the entire Hell</i> <u>because</u> of its badness.	to such an extent that it exceeded all torments.	as Paul <u>thought to be worse than</u> all the punishments of Hell.

Latijn:

Deze zin ontbreekt in C⁵ en in L⁸.

1 (Iers):

-*Dorinde Pol mar sin*: Toevoeging.

-*is amlaid*: De vertaler heeft met behulp van deze constructie de nadruk op een andere plaats gelegd.

-*do bi (...) fosluicti*: Hier is sprake van een calque, omdat dit een vrij letterlijke overzetting van de Latijnse constructie in het Iers is: een participium perfecti passivi (in het Iers een verbaal adjectief) met een vorm van 'to be'. In het Latijn is dit de gebruikelijke manier om een werkwoord in de voltooid verleden tijd passief te maken; het Iers heeft net als in de tegenwoordige tijd gewoon een passieve vorm.

-*in cuithi 7 a bel*: In plaats van een genitivus-constructie zoals in het Latijn heeft de vertaler hier beide naamwoorden zelfstandig gemaakt.

1 (Welsh):

-*phan*: De Latijnse hoofdzin is hier als bijzin vertaald.

-[...]: Een vertaling van *os* ontbreekt, maar voor de betekenis van de zin maakt dit niet uit.

2 (Iers):

-*amach*: Explicitering.

-*robren rogranna*: *Droch*- komt qua betekenis overeen met *malus*, dus deze twee woorden heeft de vertaler gebruikt om *durissimus*, 'very harsh', weer te geven. De betekenis is niet helemaal hetzelfde, maar het achterliggende idee wordt overgebracht op een zeer Ierse manier, aangezien er sprake is van opeenvolgende allitererende bijvoeglijk naamwoorden.

2 (Welsh):

-[...]: De vreselijkheid van de stank wordt niet benadrukt met een extra bijvoeglijk naamwoord.

-*ohonaw*: Explicitering.

3 (Iers):

-*7 (...) ara olcus*: De vertaler heeft van de bijzin ingeleid door *ita ut* een hoofdzin gemaakt en heeft de relatie tussen de twee zinnen weergegeven met *ara olcus*.

-*ifrinn uili*: een andere, net iets explicitere manier om *omnes alias* te vertalen.

3 (Welsh):

-*y tebygei Bawl*: De vertaler brengt Paulus terug in beeld zonder iets aan de betekenis van de zin te veranderen.

-*y uot yn waeth no*: Het Latijnse hoofdwkwoord *superaret* wordt met een andere grammaticale constructie weergegeven, maar de betekenis blijft hetzelfde.

-*vffern*: Explicitering.

19	Latijn (D ⁴)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Et ait angelus:	Ocus adubairt <i>Michel re Pol</i>	Et ait angelus:	"Pwy bynnac," <u>hep yr anghel,</u>

	And the angel says:	And <i>Michael</i> said to Paulus	And the angel says:	"Whosoever," <u>said</u> the <u>angel</u> ,
2	Si quis ceciderit in puteum istum, 'Whoever were to fall into this pit,	"Cid be nech cuirtir isin cuithi ud 'Whoever is placed in that pit	Si quis in illum puteum fuerit, 'Whoever were to be in this pit,	"a digwydo yn y pydew hwwn. "may fall into this pit,
3	numquam erit commemoracio de eo in conspectu dei. there will never be a remembrance about him in the presence of God.'	nocha bia a inat a fiaghnuisi De <i>co brach na iar mbrach</i> . <i>his place</i> will not be before God <i>till Judgement Day nor after Judgement Day.</i> "	numquam commemoracio ex eo erat in conspectu domini. there would never be a remembrance of him in the presence of the Lord.'	Ny byd cof amdanaw vyth gyr bronn <i>Duw</i> . about him will never be a memory before <i>God</i> .

1 (Iers):

-*Michel*: Een andere manier om naar de engel Michael te verwijzen.

-*re Pol*: Explicitering.

1 (Welsh):

-*hep yr anghel*: Opnieuw is deze zin is verplaatst naar een positie in het midden van de gesproken tekst.

2 (Iers):

-*cuirtir*: De actieve vorm is vertaald met een passieve vorm, en een ander werkwoord is gekozen. De betekenis is een beetje veranderd: de aanwezigheid van de persoon wordt nu gepresenteerd als een bewuste keuze, in plaats van een mogelijk ongeluk.

2 (Welsh):

-*digwydo*: Zowel C⁵ als L⁸ heeft *fuerit*, maar L⁷ heeft *inerit*, wat volgens Jiroušková mogelijk voor een vorm van *incidere*, 'to fall (into)', staat.

3 (Iers):

-*a*: *De eo* is vertaald met een bezittelijk voornaamwoord.

-*inat*: De achterliggende betekenis van deze zin is hetzelfde als in het Latijn, maar de vertaler heeft een ander woord gekozen, waardoor er net een ander beeld ontstaan is.

-*co brach na iar mbrach*: Dit is een zeer uitgebreide en zeer Ierse manier om 'never' te zeggen.⁸⁵

3 (Welsh):

-*Duw*: In het Latijn is hier voor een ander woord gekozen (*domini*), maar de vertaler gebruikt nog steeds hetzelfde woord als hiervoor.

---

20 Latijn (D⁴)

Iers

Latijn (C⁵)

Welsh

⁸⁵ eDIL s.v. bráth (bekeken op 25 juni 2019).

1	Et dixit Paulus: And Paulus said:	Ocus <i>do fiarfaig</i> Pol do Michel And Paulus <i>asked of Michael</i>	Et dixit Paulus: -- And Paulus said:
2	Qui sunt hii? 'Who are they?'	"Cia <u>cuirtir andsut</u> ?" "Who <u>is placed there</u> ?"	Qui sunt hii, domine? 'Who are they, lord?'

Welsh:

Deze kleine zin, die een bruggetje vormt naar de hierop volgende uitleg van Michael, ontbreekt.

1 (Iers):

-*do fiarfaig*: De vertaler heeft het werkwoord 'to ask' gekozen om een vraag in te luiden.

-*do Michel*: Explicitering.

2 (Iers):

-*cuirtir andsut*: Net als in de vorige zin is een passieve vorm van het werkwoord 'to place' gebruikt, waardoor het idee van een bewuste keuze door een derde partij benadrukt wordt.

21	Latijn (D ⁴)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Ait angelus: Qui non in Christum filium dei vivi crediderunt, qui passus fuit pro salute mundi; hii sunt, qui nec credunt ipsum assumpsisse carnem nec nasci ex virgine Maria	<i>Adubairt Michel</i> "gurab iat cuirter and in drong nar creit Crist do crochad ar son shlánuigthi <i>shil Aduim 7 nar chaith corp Crist 7 nar creid Mac Dé do genemuin on óig [...]</i>	Et dixit angelus: Credunt filium dei, qui passus est pro salute mundi, non assumpcisse carnem nec nasci ex virgine,	Y rei hynny," hep.yr anghel, "ny chymerassant vedyd yn enw Duw ac ny chredassant knawt ohonaw [...] na'e eni o veir wry. Ac ny thalassant degwm yr eglwys. Ac a dremygassant eu kyfnesseiuieit.
	And the angel says: 'Those who did not believe in Christ, the son of the living God, who suffered for the well-being of the world; they are those, who neither believe that he became incarnate nor that he is born from the virgin Mary	<i>Michael answered "It were they who were placed into it, the group which did not believe Christ to be crucified for the sake of the salvation of the descendants of Adam and which has not consumed the body of Christ and which has not believed the Son of God to be born from the Virgin [...]</i>	And the angel said: 'They believe that the son of God, who suffered for the well-being of the world, did not become incarnate nor is born of the virgin,	Those ones," said the angel, "who did not take baptism in the name of God and who did not believe in His incarnation [...] nor that He was born of the Virgin Mary. And who did not pay the tithe of the church. And who scorned their neighbours.

2	et qui sacrum baptismum suscipiunt nec communicantur corpore et sanguine Ihesu Christi.	7 nar gab baistead na coisercad 7 nach <u>derna cumainechad</u> re feoil na re fuil Isa Crist.”	qui sanctum baptismum non acceperunt nec comunicantur corpore et sanguine Christi.	Ac ny chymerassant gymvn o gorff Yessu Grist nac o’y waet.”
	and those who [neither] accept holy baptism nor receive holy communion with the body and blood of Jesus Christ.’	and which has not taken baptism nor consecration and which <u>did not receive communion</u> with the flesh nor with the blood of Jesus Christ.”	[those] who did not accepted the holy baptism nor receive holy communion with the body and blood of Christ.’	And who did not take Holy Communion from the body of Jesus Christ nor of His blood.”

1 (Iers):

- *Aduhairt*: De vertaler heeft het werkwoord ‘to say’ vertaald met ‘to answer’.
- *Michel*: De vertaler heeft de naam gebruikt in plaats van de omschrijving ‘angel’.
- *gurab iat cuirter and in drong*: Een zeer uitgebreid antecedent met meer nadruk dan in het Latijn.
- *do crochad ar son shlánuighthi shil Aduim*: In het Latijn is dit een omschrijvende bijzin bij *Christum filium dei*, in wie de zondaars niet geloven, maar in het Iers legt dit stuk uit wat de zondaars niet geloven.
- *shil Aduim*: Een andere manier om *mundi* te vertalen, maar de betekenis blijft hetzelfde.
- *7 nar chaith corp Crist*: Dit is hier toegevoegd, maar lijkt overbodig vanwege het laatste punt in deze opsomming.
- *Mac Dé*: Deze woordgroep is ten opzichte van het Latijn naar een ander stukje verplaatst.
- [...]: Implicitering

1 (Welsh):

- *hep yr anghel*: Dit element is weer naar het midden van de gesproken tekst verplaatst.
- *yn enw Duw*: Waarschijnlijk correspondeert dit met *sanctum* in het Latijn.
- *knawt ohonaw*: De Acl is vertaald met een zelfstandig naamwoord en voorzetsel.
- [...]: Een vertaling van *qui passus est pro salute mundi* ontbreekt.
- *veir*: Explicitering.
- *Ac ny thalassant degwm yr eglwys. Ac a dremygassant eu kyfnesseiueit*: Deze toevoegingen zijn in geen enkele Latijnse versie te vinden.

2 (Iers):

- *na coisercad*: Toevoeging.
- *derna cumainechad*: De vertaler gebruikt een constructie met een vorm van *do-gni* en een verbaalnoemen waar het Latijn een persoonsvorm gebruikt.

2 (Welsh):

Afgezien van de verplaatsing van *ny chymerassant vedyd yn enw Duw* naar het begin van deze opsomming, waardoor daar meer nadruk op ligt, zijn er geen verschuivingen opgetreden in dit stukje.

22	Latijn (D ⁴)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Et Paulus in alio loco viros ac mulieres vidit,	Doconnaic Pol <u>inad eile</u> ina diaid sin 7 fir 7 mna lomnocht <u>a and</u> ,	Et vidit Paulus in alio loco viros ac mulieres nudos	Odyna y gweles Pawl gwyr a gwraged noethyon [...]
	And Paulus saw in another place men and women,	Paulus saw <u>another place</u> thereafter <u>and naked men and women in it</u> ,	And Paulus saw in another place naked men and women	Then Paul saw naked men and women [...]
2	vermes et serpentes comedentes eas.	7 nathracha granna [...] ga n-ithe.	et vermes et serpentes comedebant eos.	a phryuet a nadred yn eu <u>bwyta</u> .
	maggots and serpents eating them.	and horrible serpents [...] at eating them.	and maggots and serpents were eating them.	and maggots and snakes [were] <u>eating</u> them. ⁸⁶

1 (Iers):

-*inad eile (...) 7 fir 7 mna lomnocht a and*: Hier is een andere grammaticale constructie gebruikt om hetzelfde te zeggen.

1 (Welsh):

-[...]: Een vertaling van *in alio loco* ontbreekt.

2 (Iers):

-*granna*: Toegevoegd.

-[...]: Een vertaling van *vermes* ontbreekt.

2 (Welsh):

-*bwyta*: Hier is een persoonsvorm vertaald met een constructie met *yn* plus een verbaalnomen. Deze constructie weerspiegelt het continue aspect van het imperfectum.

23	Latijn (Be ³)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Et erant anime in illo loco una super aliam quasi oves in ovili.	Ocus do batar [...] co himda ar muin a ceili amail <u>bít cethnata</u> a craithib.	Et erant anime in illo loco una super aliam quasi oves in ovili.	A [...] hynny pob vn ar benn y gilyd megis deueit y mewn keil.
	And the souls in that place were one on top of another like sheep in a sheepfold.	And they were with many on top of their fellows like <u>they were sheep</u> in a fold.	And the souls in that place were one on top of another like sheep in a sheepfold.	And they [<u>were</u>] each on top of one another like sheep in a sheepfold. ⁸⁷

Latijn:

In D⁴ is de zin als volgt: *Et erunt anime in loco illo et una super aliam quasi oves in ovili*, 'And there will

⁸⁶ Vertaling aangepast door mij.

⁸⁷ Vertaling aangepast door mij.

be souls in that place and [they will be] one on top of another like sheep in a sheepfold'.
 Waarschijnlijk hoort in plaats van *erunt* (futurum) de vorm *erant* (imperfectum) te staan.

1 (Iers):

-[...]: Het onderwerp is impliciet gelaten.

-*co himda*: Explicitering.

-*bít*: In het Latijn is dit een bijwoordelijke bepaling; in het Iers is het een volledige bijzin.

-*cethnata*: Hier is sprake van een synonymie; de vertaler heeft hier om een mij onbekende reden voor een iets minder vaak gebruikt woord voor 'sheep' gekozen.

1 (Welsh):

-[...]: Het werkwoord 'to be' is weggelaten.

-*hynny*: Implicitering.

24	Latijn (D ⁴)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Et erat profunditas illius loci quantum distat celum a terra, And the depth of that place was as great as the heaven is distant from the earth,	Ocus <u>dob e doimne in inaid sin dar leis .i. [...]</u> o nem co talam. And <u>that place was deep he thought i.e. [...]</u> from Heaven till earth.	Et erat profunditas illius loci quantum distat celum a terra, And the depth of that place was as great as the heaven is distant from the earth,	A chyn dyfynet oed y lle <u>yd oedynt yndaw ac o'r nef hyt y llawr.</u> And the place <u>in which they were</u> was equally deep <u>as from the sky to the ground.</u>
2	et audivit eos gementes et flentes quasi tonitrua. and he heard them groaning and weeping like thunderclaps.	Ocus docuala iat ac cai 7 ac osnadhagh [...]. And he heard them at weeping and at groaning [...].	et audivit eas gementes et flentes quasi tonitrua. and he heard them groaning and weeping like thunderclaps.	Ac ef a glywei [...] gwynuan ac wylaw megis taran. And he heard [...] groaning and weeping like thunder. ⁸⁸

1 (Iers):

-*dob e doimne in inaid sin*: De vertaler heeft gekozen voor een andere grammaticale constructie dan in het Latijn.

-*dar leis*: Toevoeging; opnieuw wordt de ervaring van Paulus meer in beeld gebracht dan in het Latijn.

-*.i. [...] o nem co talam*: Dit is een uitweiding over de diepte van die plek, net als in het Latijn, maar in het Latijn is dit een volledige bijzin. In het Iers is de connectie ook net iets minder expliciet gemaakt door het ontbreken van een vergelijkend element.

1 (Welsh):

-*yd oedynt yndaw*: Dit is een andere manier om nadruk op 'place' te leggen, wat in het Latijn gebeurt door *illius*.

-*ac o'r nef hyt y llawr*: De constructie is anders, maar betekent hetzelfde.

⁸⁸ Vertaling aangepast door mij.

2 (Iers):

-[...]: Een vertaling van *quasi tonitrua* ontbreekt.

2 (Welsh):

-[...]: Implicitering. Wie of wat de oorzaak van het geluid is, wordt impliciet gelaten.

25	Latijn (Be ³)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Et post hec aspexit longius	Ocus ina degheid sin do fhéich uada a fad iat	Post hec aspexit longius	Ac edrych a wnaeth ef o bell y wrthaw
	And after that he looked quite far away	And thereafter he beheld them far away from him	After that he looked quite far away	And he looked far away from him
2	et vidit animam peccatricem inter VII diabolos ululantem ducentes eam illo die de corpore.	7 doconnuic anum pecthaig itir shect ndiablaib [...] an la rucað asa corp hi.	et vidit animam peccatricem inter VII diabolos ululantem et exeuntem de corpore illo die.	ac ef a welei eneit pechadur yn rwym gan seith diawl yn y dwyn yr awr honno o'r korff. Ac yntev yn vdaw ac yn gweidi.
	and saw a sinful soul howling/crying between 7 devils drawing it out of its body on that day.	and he saw a soul of a sinner between seven devils [...] at the day when it was taken out of its body.	and saw a sinful soul between 7 devils howling/crying and departing from its body on that day.	and he saw the soul of a sinner in bonds , with seven devils bringing it at that moment from the body. And it [was] howling and crying. ⁸⁹

Latijn:

In D⁴ is de zin als volgt: *Et post hoc respexit longius et vidit animam peccatricem inter VII dyabolos ululantem deducentis illam de corpore*, 'And after that he watched at quite a distance and he saw a sinful soul between 7 devils howling/crying while they brought it from its body'. Vanwege de context heb ik *deducentis* vertaald alsof het de uitgang *-es* had.

1 (Iers):

-*uada*: Explicitering.

-*iat*: In het Iers is een lijdend voorwerp toegevoegd.

1 (Welsh):

-*y wrthaw*: Explicitering.

2 (Iers):

-*pecthaig*: In plaats van een bijvoeglijk naamwoord is hier een zelfstandig naamwoord in de genitivus gebruikt.

⁸⁹ Vertaling aangepast door mij.

-[...]: Een vertaling van *ululantem* ontbreekt.

-*rucad*: Hier is een passieve vorm in plaats van een actieve vorm gebruikt.

2 (Welsh):

-*pechadur*: Ook hier is het bijvoeglijk naamwoord vertaald met een zelfstandig naamwoord in de genitivus.

-*gan seith diawl yn y dwyn*: In het Latijn is dit een actief participium horend bij *animam*, maar in de vertaling zijn de *seith diawl* degenen die de actie uitvoeren.

-*ac yn gweidi*: Toevoeging, maar de betekenis komt overeen met die van *ululantem*.

26	Latijn (D ⁴)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Et clamaverunt angeli dicentes: And angels called out, saying:	Ocus do ergetar na haingil ina deaghaid 7 adubratar ria , And the angels arose after that and said to it ,	Et clamaverunt angeli dei dicentes: And angels of God called out, saying:	Ac enghlyyon <i>nef</i> yn dywedut ac yn lleuein : And the angels of <i>heaven</i> [were] saying and weeping . ⁹⁰
2	Ve ve tibi, anima misera! 'Woe woe to you, wretched soul!	"Is truag duit, a ainim [...], 'Woe is you, soul [...],	Ve ve tibi, misera anima! 'Woe woe to you, wretched soul!	"Och, Och, Och, gwae di eneit truan. "Oh, oh, oh, woe unto you wretched soul,
3	Quid operata es? What have you done?'	<i>do drochoibrighti isin tsaogul</i> <i>your evil acts in the world</i>	Quid operata es? What have you done?'	Pa beth a ry wneithosti? what have you done?"

1 (Iers):

-*do ergetar*: Toevoeging.

-*ria*: Explicitering.

1 (Welsh):

-*nef*: Een ander woord dat een zeer vergelijkbare betekenis weergeeft.

- *yn lleuein*: Een andere woordkeuze.

2 (Iers):

-[...]: Een vertaling van *misera* ontbreekt, maar in de context lijkt het niet veel verschil te maken.

2 (Welsh):

In dit stukje zijn geen verschuivingen opgetreden.

3 (Iers):

-*do drochoibrighti isin tsaogul*: Dit is een hele andere constructie met andere woorden, maar een

⁹⁰ Vertaling aangepast door mij.

vergelijkbaar gevoel met de Latijnse tekst wordt overgebracht. Hoewel de retorische vraag in het Latijn misschien meer ongeloof uitdrukt, komt de afkeuring goed naar voren.

3 (Welsh):

In dit stukje zijn geen verschuivingen opgetreden.

27	Latijn (D ⁴)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Et dixerunt: Ista anima contempsit preceptum dei	[...] uair <u>do tarcuinis</u> [...] Dia a talam "	Et iterum dixerunt: Illa anima contempsit preceptum domini	" Ie, " medei i dievyl. " <u>Llyma</u> yr eneit a dremygawd gorchymynneu Duw. "
	And they said: 'This soul despised/rejected the command of God'	[...] for <u>you despised</u> [...] God on earth "	And they said again: 'This soul despised/rejected the command of the Lord'	"Yea," said one of the devils, " <u>behold</u> the soul that disobeyed the commandments of God." ⁹¹
2	et illa legit cartam suam, in qua erant (peccata) sua,	7 do legh in ainim an cairt a raibe a pecad 7 si fein ac breithe uirre.	et legit cartam suam, in qua erant peccata sua,	Ac yna darllein sartyr a'e bechodeu yn <i>ysgriuenedic</i> yndi.
	and it read his charter, on which were its [sins],	and the soul read the charter in which its sin was and [which] it itself [was] at carrying before it.	and it read its charter, on which were its sins,	And then he read a charter in which his sins [were] <i>written</i> . ⁹²
3	et se ipsum iudicavit.	--	et se ipsam iudicavit.	A'y <i>weithredoed</i> yn y varnu y'r poenev.
	and it condemned itself.		and it condemned itself.	And <i>his deeds</i> condemned him to the punishments.

Latijn:

In D⁴ mist een woord, maar toch lijkt dit handschrift het beste overeen te komen met de Ierse tekst. Afgaande op de andere handschriften moet het woord *peccata* zijn.

1 (Iers):

-[...]: Omdat dit in het Iers nog deel is van de vorige zin, is *ut dixerunt* niet vertaald.

-*do tarcuinis*: In het Latijn wordt er over de ziel gesproken, maar in het Iers tegen de ziel.

-[...]: Een vertaling van *preceptum* ontbreekt, maar in de praktijk zal er niet veel verschil zitten tussen mensen die God verachten en mensen die geboden van God verachten.

-*a talam*: Explicitering.

⁹¹ Zoals Rempt in haar editie al aangeeft, hoort hier waarschijnlijk *un o'r dievyl* te staan, zoals in meerdere andere Welshe handschriften het geval is. De Engelse vertaling reflecteert dit. (Rempt 2015: 40.)

⁹² Vertaling aangepast door mij.

1 (Welsh):

-*le*: Toevoeging.

-*i dievyl*: In het Latijn zijn de sprekers de engelen uit de vorige zin, maar hier is het een van de duivels.

-*Llyma*: Er wordt op een andere manier nadruk gelegd op de 'soul'.

-*Duw*: Hoewel in het Latijn voor 'the Lord' gekozen is, is hier 'God' gebruikt.

-*gorchymynneu*: In het Latijn is 'command' enkelvoud.

2 (Iers):

-*in ainim*: Explicitering.

-*pecad*: Hier staat een enkelvoud, wat impliceert dat het verachten van God de enige zonde van de ziel was. Het Latijn gebruikt (waarschijnlijk) een meervoud, waardoor het aannemelijk is dat de ziel meerdere zonden begaan heeft.

-*7 si fein ac breithe uirre*: Toevoeging in het Iers.

2 (Welsh):

-*yn ysgriuenedic*: Hier is een ander werkwoord gebruikt dan in het Latijn, maar de betekenis van de zin verandert niet.

3 (Iers):

Deze zin ontbreekt in het Iers, maar de inhoud van de ontbrekende zin is duidelijk af te leiden uit de hierop volgende zin.

3 (Welsh):

-*y weithredoed*: In het Latijn is het door gebruik van *ipse* en *se* zeer aannemelijk dat de ziel zichzelf (door het voorlezen van zijn zonden) veroordeelt. In het Welsh zijn het de daden (die de ziel voorleest) die hem veroordelen. De nadruk ligt net iets anders, maar de uiteindelijke betekenis is hetzelfde.

-*y'r poenev*: Explicitering.

28	Latijn (C ⁶)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Tunc eam vero demones susceperunt Then moreover demons took/ received it	Ocus do gabatar na diabail cuca hi And the devils received it,	Et diaboli susceperunt eam And the devils took/received it,	A'r dieuyl yn y gymryt And the devils took him
2	et miserunt eam in tenebras exteriores, and sent it to the outer darkness,	7 do cuiretar isna <i>drochtegdhuisib dob faide uatha an ifreenn</i> hí. and placed it in the <i>evil dwellings which were farthest from them in Hell.</i>	mittentes in tenebras exteriores; sending it into the outer darkness;	<u>ac yn y anuon y'r tywyllwec</u> eithaf <u>and sent him</u> to the outer darkness ⁹³

---

⁹³ Vertaling aangepast door mij

3	ubi erant fletus et stridor dencium.	--	ibi erat fletus et stridor dencium et ululatus magnus.	yn lle yd oed wylaw a chrynua danned a thristyt a thrueni.
	where there was a weeping and a penetrating noise of teeth.		a weeping and a penetrating noise of teeth and a great wailing was there.	in the place where there was weeping and gnashing of teeth and sorrow and suffering.

Latijn:

In D⁴ is deze zin als volgt: *Et suscipi[ent]es eam in tenebras exteriores, ubi erat fletus et stridor dencium et ululatus magnus*, 'And taking him into the dark outer parts, where there was a weeping and a penetrating noise of teeth and a great howling'.

1 (Iers):

Er zijn geen verschuivingen opgetreden in dit stukje.

1 (Welsh):

Er zijn geen verschuivingen opgetreden in dit stukje.

2 (Iers):

-*drochtegdhuisib dob faide uatha an ifrenn*: Dit is de vertaling van *tenebras exteriores*. *Exteriores* is een comparatief, dus dat dit in het Iers vertaald wordt met een bijzin is niet abnormaal. In bepaalde contexten kan *droch-* 'dark' beteekenen.⁹⁴ Alternatief moet hier niet *droch-* maar *dorch-*, 'dark' gelezen worden.⁹⁵ Bij *tegdhuisib* en *an ifrenn* is sprake van explicitering.

2 (Welsh):

-*ac yn y anuon*: Het Welsh heeft hier een hoofdzin, waar het Latijn een participium gebruikt.

3 (Iers):

Deze uitweiding over de 'outer darkness' ontbreekt.

3 (Welsh):

-*thristyt a thrueni*: Dit is waarschijnlijk hoe *ululatus magnus* in het Welsh weergegeven is.

29	Latijn (D ⁴)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Et angelus ait: Paule, crede et agnosce,	Ocus adubairt in taingeal ina deagaid sin re Pol , "Creid 7 tuic, a Poil,	Et dixit angelus Paulo: Crede et agnosce,	Ac yna y dyuawt yr aghel [...]: "Kret ti <i>Bawl</i> ac etnebyd

⁹⁴ eDIL s.v. 1 droch (c) (Bekeken op 31 mei 2019).

⁹⁵ eDIL s.v. dorch- (Bekeken op 31 mei 2019). In het handschrift is de o superscript, dus de plaatsing van de r moet door de lezer bepaald worden.

	And the angel says: 'Paulus, believe and understand/know,	And the angel said thereafter to Paulus , "Believe and understand, Paulus,	And the angel said to Paulus: 'Believe and understand/ know,	And then the angel said [...]: "Believe, <i>Paul</i> , and understand/ know ⁹⁶
2	quia sicut fecit, sic accipiet.	co fuighe <i>gach enduine do reir a oibrighi fein inad and sud.</i>	quia sicut fecerat homo, sic accipiet.	panyw megis y gwnel dyn yn y byt y keiff eilchwyl."
	that just as he has done, so he will receive.'	that <i>all evil people will get a place according to their own deeds there/here.</i>	that just as a man had done, so he will receive.'	that just as a man does in the world he will receive again."

1 (Iers):

-re Pol: Explicitering.

1 (Welsh):

-[...] en Bawl: In het Latijn staat de informatie dat Michael Paulus aanspreekt in het eerste stukje, maar in het Welsh is deze informatie verplaatst naar de gesproken tekst.

2 (Iers):

-gach enduine: Explicitering.

-gach enduine do reir a oibrighi fein inad and sud: Hier zijn net iets andere woorden en een andere grammaticale constructie gebruikt om hetzelfde te zeggen.

-inad: Explicitering.

2 (Welsh):

-yn y byt: Explicitering.

30	Latijn (Be ³)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Post hec in uno momento adduxerunt angeli animam iusti de corpore	Ocus <u>atconnuic Pol</u> re h-enmoimint mbic anum <u>fírenaigh ar ndul</u> asa corp	Post hec in uno momento adduxerunt angeli animam iustam de corpore	Ac yna y <u>gwelei Bawl</u> eghylyon yn dwyn eneit glan o'r corff manach gwirion.
	After that the angels brought a righteous soul from its body in one instant,	And <u>Paulus</u> saw in one small instant a righteous soul <u>at going</u> out of its body	After that the angels brought a righteous soul from its body in one instant,	And then <u>Paul</u> saw angels bringing a pure soul from the body of a sinless monk
2	portantes ad celum.	<u>in uair sin</u> aga breith docum nime	ascendentes ad celum.	ac yn y arwein y'r nef.
	carrying it to Heaven.	<u>in that moment</u> at its carrying toward Heaven	ascending to Heaven.	and escorting him to Heaven.

⁹⁶ Vertaling aangepast door mij

Latijn:

In D⁴ is de zin als volgt: *Post hec adduxerunt angeli animam iusti de corpore portantes eam ad celum*, 'After that the angels brought a righteous soul from its body, carrying it to Heaven'. In deze zin en in Be³ congrueert *iustus* met *angeli*. Afgaand op de context en op andere handschriften (waaronder C⁶) moet *iustus* congrueren met *animam*; zo heb ik het ook vertaald.

1 (Iers):

-*atconnuic Pol*: Paulus wordt weer terug in beeld gebracht.

-*ar ndul*: De ziel is het onderwerp en wordt benadrukt; de engelen, die in het Latijn de actie uitvoeren, zijn in het Iers niet aanwezig.

1 (Welsh):

-*y gwelei Bawl*: Ook hier wordt Paulus weer in beeld gebracht.

-*manach gwirion*: Een toevoeging die hoogstwaarschijnlijk door de originele vertaler gedaan is, omdat de monnik in elke Welshe versie van de tekst voorkomt.⁹⁷

2 (Iers):

-*in uair sin*: Het Iers heeft een net iets andere verbinding tussen de twee deelzinnen dan het Latijn.

2 (Welsh):

-*yn y arwein*: Explicitering. L⁷ heeft *portantes*, 'carrying', wat dichter bij het Welsh ligt.

31	Latijn (D ⁴)	Iers	Latijn (C ⁵)	Welsh
1	Et audivit Paulus voces milia milium angelorum, letantes eam et dicentes:	7 docualu Pol [...] <i>fogar 7 tairm</i> mili aingel [...] aga rada,	Et audivit vocem milium angelorum letancium pro ea et dicencium:	Ac yna y klywei Bawl llef mil vilioed o eneidyeu ac eghlylon yn llawenhav wrthaw ac yn dywedut:
	And Paulus heard a thousand voices of a thousand angels, rejoicing [for] it and saying:	and Paulus heard a [...] <i>sound and a noise</i> of a thousand angels [...] saying,	And he heard the voice of a thousand angels who were rejoicing for it and saying:	And then Paul heard the voice of a thousand thousands of souls and angels rejoicing about him and saying:
2	O anima leta, o anima beata, o anima sanctissima,	<i>"A ainim tsuthain, a ainim arna togha, a ainim do conguib a dliged do Dia,</i>	O anima leta, o anima felicissima, o anima leta,	"O yr eneit detwydaf. [...]
	'Oh joyous soul, oh blessed soul, oh most holy soul,	<i>"Soul of good fortune, soul after its choosing, soul who has upheld his law of God,</i>	'Oh joyous soul, oh most fortunate soul, oh joyous soul,	"O most fortunate soul. [...] ⁹⁸

⁹⁷ Parina 2017: 180-1.

⁹⁸ Vertaling aangepast door mij.

3	letare hodie, rejoice today,	<i>dligid tu gairdiugad do denum [...],</i> <i>you are entitled to do rejoicing [...],</i>	letare, anima, hodie, rejoice, soul, today,	<i>Byd lawen [...]</i> hediw <i>Be joyous [...]</i> today
4	quia fecisti precepta domini! because you have maintained the commands of the Lord!	uair dorinnis <i>toil</i> Do a talam. " for you have done the will of God on earth. "	quia fecisti voluntatem domini tui! because you have done the will of your Lord!	kan gwnaethost ewyllys <i>Duw.</i> " for you have done the will of <i>God.</i> "

1 (Iers):

-[...]: Een vertaling van *milia* ontbreekt.

-*fogar*: Dit woord wordt gebruikt voor spraak, maar heeft niet de betekenis 'voice'.⁹⁹ Ook is het enkelvoud, waar het Latijnse *voces* meervoud is.

-7 *tairm*: Toevoeging.

-[...]: Een vertaling van *letantes eam* ontbreekt.

1 (Welsh):

-*Bawl*: Explicitering.

-*vilioed*: Toevoeging: het Latijn heeft slechts 'a thousand'.

-*eneidyeu*: Toevoeging.

2 (Iers):

Dit hele stuk is zowel qua woorden als qua grammatica uitgebreider dan in het Latijn, maar in beide versies wordt de ziel uitgebreid geprezen.

2 (Welsh):

-[...]: Een vertaling van *anima leta*, wat in C⁵ twee keer voorkomt, ontbreekt. Ook de andere twee teksten in het subgroepje hebben meerdere uitroepen waarin de ziel geprezen wordt.

3 (Iers):

-*dligid tu gairdiugad do denum*: In het Latijn is dit een 2^e persoon enkelvoud imperativus van 'to rejoice'. In het Iers is dit een indicativus (met een voorzetsel van de 2^e persoon enkelvoud) van 'to be entitled to', met een periphrastische constructie met twee verbaalnomens. De betekenis is verder hetzelfde.

-[...]: Een vertaling van *hodie* ontbreekt.

3 (Welsh):

-*Byd lawen*: In plaats van een werkwoord 'to rejoice', is hier een imperativus van het koppelwerkwoord 'to be' gebruikt met het bijvoeglijk naamwoord 'joyous'. Hier is sprake van doeltaalgerichte vertaling, aangezien dit in het Welsh een gebruikelijke manier is om 'to rejoice' te zeggen.

-[...]: Het Welsh heeft hier geen vocativus, maar in het subgroepje is C⁵ de enige tekst waarin die wel voorkomt.

⁹⁹ eDIL s.v. *fogur* (bekeken op 31 mei 2019).

4 (Iers):

-*toil*: Dit is een ander woord dan in D⁴, maar de achterliggende betekenis verandert er niet door. C⁶ heeft *voluntatem*, 'the will'. In 31.2 (Iers) staat ook *dliged do Dia*, 'law of God', wat misschien net iets dichterbij de buurt van *precepta domini* ligt.

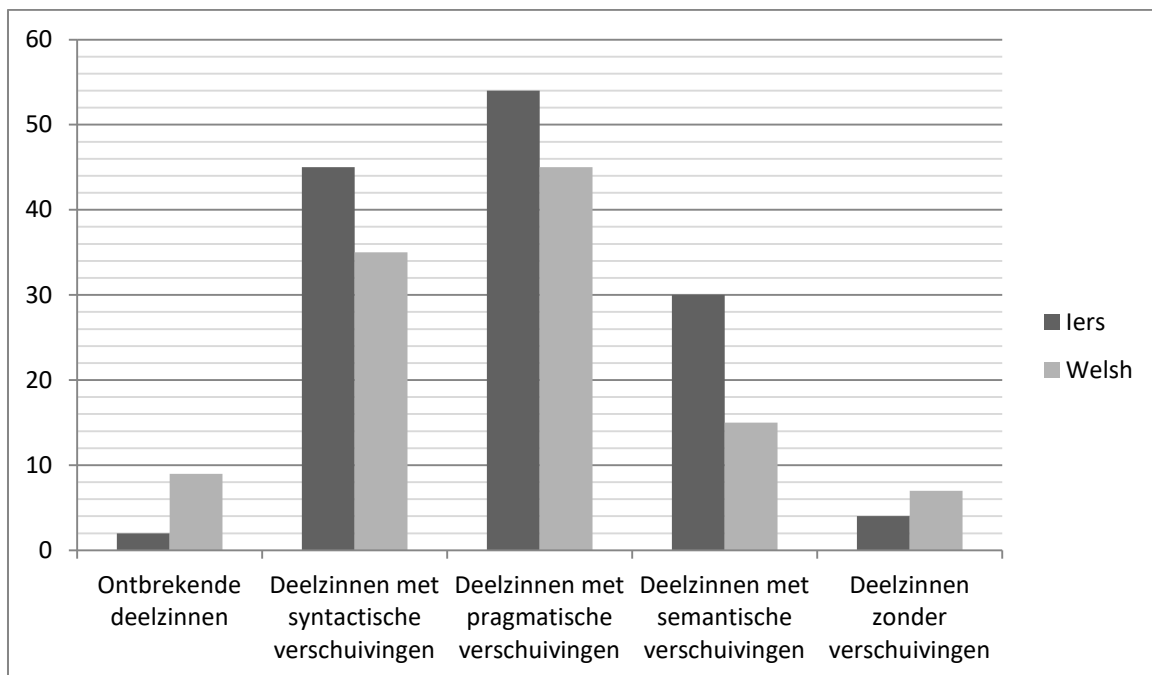
-*a talam*: Explicitering.

4 (Welsh):

-*Duw*: Het Welsh gebruikt 'God' in plaats van 'your Lord'.

Conclusie

Ik zal eerst een korte samenvatting geven van het vorige hoofdstuk, waarin deelvraag 2 beantwoord is. Ik heb 73 deelzinnen in detail bekeken. In de Ierse vertaling zijn twee van deze deelzinnen helemaal niet terug te vinden. Van de overige 71 deelzinnen zijn er in 67 verschuivingen opgetreden: in 45 deelzinnen was er sprake van syntactische verschuivingen, in 54 van pragmatische verschuivingen en in 30 van semantische. In de Welsh vertaling zijn negen deelzinnen niet terug te vinden. Van de overige 64 deelzinnen zijn er in 57 verschuivingen opgetreden. Er waren 35 deelzinnen met syntactische verschuivingen, 45 deelzinnen met pragmatische verschuivingen en 15 met semantische verschuivingen. Een gedetailleerde tabel met welke soort verschuivingen in welke deelzin voorkomt, is te vinden in appendix 6.

Figuur 1: Visuele samenvatting van het detailoverzicht van de verschuivingen

De meest voorkomende verschuiving is de pragmatische verschuiving. Vaak zijn deze verschuivingen echter maar klein: in zowel de Ierse als de Welsh tekst was zeer vaak sprake van explicitering en implicitering, waarbij inhoudelijk niets aan de tekst veranderde maar bijvoorbeeld het onderwerp van een werkwoord expliciet of impliciet gemaakt werd. Voorbeelden hiervan zijn te vinden in zin 7.1 (Welsh en Iers).

De cijfers impliceren dat de Ierse vertaling vrijer is dan Welsh, maar het is mij opgevallen dat waar de Welsh afwijkt, de verschuiving vaak groter is. Ter illustratie: in zin 21 is er zowel in het Iers als in het Welsh sprake van toevoeging, maar in de Ierse tekst valt het niet heel sterk op, omdat deze toevoeging volledig in lijn is met wat er in het Latijn al staat. In de Welsh tekst zijn er echter twee zondes toegevoegd die op geen enkele manier af te leiden zijn uit de Latijnse tekst. Ook ontbreekt zin 2 in de Welsh vertaling. Deze zin geeft aan wat de kern van dit verhaal is; het weglaten ervan heeft dus gevolgen voor hoe de lezer het verhaal benadert. De (deel)zinnen die in het Iers ontbreken, zin 27.3 en 28.3, hebben geen grote invloed op de structuur van het verhaal of op het verhaal zelf.

Dit is dan ook meteen een antwoord op deelvraag 3. Uit mijn onderzoek komen eigenlijk maar twee macrostructurele verschuivingen naar voren. Van deze twee komt er één alleen in het Welsh voor: de al genoemde omissie van zin 2 en de gevolgen daarvan. De andere verschuiving komt opvallend genoeg in beide teksten voor: de rol van Paulus in het verhaal. Zowel in de Ierse als in de Welshe vertaling wordt hij vaker genoemd dan de Latijnse tekst en worden scènes vanuit zijn oogpunt en zijn manier van ervaren beschreven. Enkele voorbeelden zijn zin 8.1 (Iers), zin 18.1 (Iers), zin 18.3 (Welsh) en zin 30.1 (Iers en Welsh). Het effect hiervan is dat het verhaal net iets fictiever voelt, net iets minder als een feitelijke omschrijving van een plaats. Toch wordt het verhaal er ook levendiger door, omdat de lezer iemand heeft om mee te identificeren.

Deelvraag 4 kan vervolgens met redelijke zekerheid beantwoord worden. Aan de hand van deze verschuivingen kan gesteld worden dat beide vertalers een doeltaalgerichte vertaalstrategie gehanteerd hebben. De grammatica is over het algemeen correct, waaruit blijkt dat de vertalers hun taal goed beheersten en niet beïnvloed werden door de grammatica van de brontaal. In mijn onderzoek heb ik per tekst slechts één calque gevonden: in zin 18.1 van de Ierse vertaling en in zin 1.2 van de Welshe, hoewel beargumenteerd kan worden dat deze laatste niet eens een calque is. De vertalingen blijven qua inhoud redelijk dicht bij de brontekst, maar er zijn ook aanpassingen gedaan waardoor de teksten meer overeenkomen met de inheemse literaire traditie. Vooral in de Ierse vertaling is sprake van stijlfiguren en woordkeuze die erop wijzen dat de vertaler bekend was met de literaire traditie van zijn land. Ik heb daarnaast geen grote inconsistenties in de verschuivingen gevonden die op een lineaire vertaalmethode zouden kunnen wijzen; de consequente manier waarop de rol van Paulus in het verhaal vergroot is, lijkt eerder op het tegendeel te wijzen.

Het antwoord op deelvraag 1, welke brontekst de vertalers gebruikt hebben, blijkt gecompliceerder dan gedacht. Er zijn namelijk enkele punten waarop beide vertalingen overeenkomen, maar waarop één van de twee of beide van hun subgroepjes afwijken. Deze verschuivingen impliceren dat beide vertalers toegang hadden tot meerdere versies uit de C-groep van *Visio Pauli* en onafhankelijk van elkaar deze versies op een vergelijkbare manier gecombineerd hebben, of alternatief, dat zij toegang hadden tot een versie die vroeger op de Britse Eilanden in circulatie was, maar op dit moment niet bekend is. Voorbeelden van dit soort verschuivingen zijn ‘chosen’ in zin 1.1 (Iers en Welsh), ‘tongues’ in 6.1 (Iers) en ‘lightning’ in 8.2 (Welsh). Er zijn ook gevallen waarin de Welshe tekst zowel van het subgroepje als van de Ierse tekst afwijkt: in zin 11.2 staat in de Welshe tekst een zin over ‘great coldness’ en in zin 17.1 heeft de Welshe tekst het over ‘seven seals’. Vooral deze laatste verschuiving is opvallend, omdat deze woordgroep wel voorkomt in alle teksten van het subgroepje van de brontekst van de Ierse vertaling, maar niet in de Ierse vertaling zelf.

Enkele individuele verschuivingen die ik nog niet besproken heb, maar die wel interessant zijn, zijn de volgende:

- In drie gevallen heeft de Ierse vertaler één Latijns woord vertaald met meerdere Ierse synoniemen. In slechts één van deze drie gevallen, in zin 18.2, ging het om een bijvoeglijk naamwoord. De vertaler heeft hier gekozen voor twee allitererende bijvoeglijke naamwoorden met een zeer vergelijkbare betekenis. Dit is een kenmerk van Ierse vertalingen dat ook als formeel stijlelement in inheemse literatuur voorkomt.¹⁰⁰ In de andere twee

---

¹⁰⁰ Cronin 1996: 18-9; Tymoczko 1999: 95-7.

- zinnen, 2.3 en 31.1, heeft de vertaler één zelfstandig naamwoord vertaald met twee zelfstandige naamwoorden zonder alliteratie.
- Een andere verschuiving waaruit duidelijk blijkt dat de Ierse vertaler doeltaalgericht vertaald heeft, is te vinden in zin 19.3, waar het Latijnse *numquam*, ‘never’, vertaald is als ‘not (...) till Judgement Day nor after Judgement Day’. Dit is namelijk een veelvoorkomende Ierse formulering.
  - De meest opvallende individuele verschuiving in het Iers bevindt zich naar mijn mening in zin 11.1, waar een niet eerder genoemde *ecnaid*, een ‘sage’ of ‘scholar’, uit het niets de lezer aanspreekt. Hoewel meerdere Latijnse teksten hier het publiek aanspreken en een klein aantal (zoals L⁵ en Bg) zelfs *fratres carissimi* als aanspreekvorm gebruikt, is er geen enkele tekst waarin de spreker genoemd wordt. Voor een verklaring voor deze verschuiving zou meer onderzoek gedaan moeten worden.
  - Het Latijnse *rapax* (‘greedy, predatory’) in 15.2 is zowel in het Iers als in het Welsh vertaald met een woord dat slechts een deel van de betekenis weergeeft. De twee gekozen woorden verwijzen echter allebei naar een andere betekenis van *rapax*: het Ierse *gataige* betekent ‘thief’ en het Welshe *treisiwr* betekent ‘oppressor, usurper, ravager’ (12^e eeuw) en ‘rapist’ (14^e eeuw). Dit is een voorbeeld van hoe in een vertaling de interpretatie van de vertaler door kan schemeren; in dit geval is de verschuiving klein en zeldzaam genoeg dat er geen verandering in de macrostructuur optreedt.
  - In zin 14.2 wijkt zowel de Ierse als de Welshe vertaling qua woordkeuze en grammatica zeer sterk af van het Latijn. De betekenis van de zin is in de vertalingen duidelijker weergegeven. Dit is mogelijk nog een aanwijzing voor het bestaan van een andere brontekst; alternatief kan het ook een voorbeeld zijn van de gewoonte van de middeleeuwse vertaler om een tekst te verbeteren wanneer hij dat nodig vindt.

Kort samengevat, het antwoord op mijn hoofdvraag is dat de verschuivingen in de Ierse en de Welshe vertalingen van *Visio Pauli* ons meerdere interessante dingen kunnen zeggen. Ze tonen aan dat de vertalers op doeltaalgerichte, lineaire wijze te werk gegaan zijn. De vertalingen zijn nauwkeurig, met slechts twee macrostructurele verschuivingen in de Welshe en slechts één in de Ierse. De vertalers moeten daarnaast toegang gehad hebben tot verschillende versies van de brontekst of tot een op dit moment niet bij ons bekende versie van de brontekst.

Naar aanleiding van de bevindingen over de brontekst zou onderzoek gedaan kunnen worden naar de mogelijkheid dat op de Britse Eilanden een Latijnse versie van *Visio Pauli* heeft gecirculeerd die niet aan ons is overgeleverd en die niet netjes in de algemeen gangbare classificaties van deze tekst past. Ook zou een vervolgonderzoek zich mogelijk kunnen richten op het vinden of ontwerpen van een geschikte standaardmethode om iets te kunnen zeggen over het vertaalproces achter een specifieke middeleeuwse vertaling. Als een dergelijke methode vervolgens wordt toegepast op vertalingen uit verschillende gebieden en verschillende tijden, kan een goed beeld gecreëerd worden van de manieren waarop verschillende middeleeuwse vertalers werkten en hoe dat per plaats en per tijdsperiode verschilt.

Bibliografie

Chesterman, Andrew, 'Vertaalstrategieën: een classificatie', vert. Ans van Kersbergen, in Naaijken 2010: 153-72.

Cronin, Michael, *Translating Ireland: translation, languages, cultures* (Cork 1996).

Delabastita, Dirk, 'Literary translation', in *Handbook of translation studies volume 2*, red. Yves Gambier & Luc van Doorslaer (Amsterdam 2011) 69-78.

Djordjević, Ivana, 'Mapping medieval translation', in *Medieval Insular romance: translation and innovation*, red. Judith Weiss, Jennifer Fellows en Morgan Dickson (Cambridge 2000) 7-24.

Dwyer, Mary Elizabeth, 'Contributions to the textual history of the medieval Latin redactions of the *Visio Pauli*' (PhD thesis, University of Australia, Hobart, 2004).

eDIL: electronic Dictionary of the Irish Language, Royal Irish Academy, <http://dil.ie/> (bekeken op 14 mei 2019).

Farahzad, Farzaneh, en Amin Zangeneh Inalu, 'Van Leuven-Zwart's model revisited', *Babel* 59/2 (2013), 149-59.

GPC Online, University of Wales Centre for Advanced Welsh & Celtic Studies, <http://www.geiriadur.ac.uk> (bekeken op 14 mei 2019).

Herbert, Máire en Martin McNamara (red.), *Irish biblical apocrypha: selected texts in translation* (Edinburgh 1989).

Hillers, Barbara Lisa, 'The reception and assimilation of continental literature', in *A companion to Irish literature*, red. Julia M. Wright (Chichester 2010) 62-79.

Irish Script on Screen (ISOS), Dublin Institute for Advanced Studies, <https://www.isos.dias.ie/english/index2.html> (bekeken op 14 mei 2019).

Jiroušková, Lenka, *Die Visio Pauli: Wege und Wandlungen einer orientalischen Apokryphe im lateinischen Mittelalter unter Einschluss der alttschechischen und deutschsprachigen /Textzeugen, mittellateinische Studien und Texte XXXIV* (Leiden 2006).

Leuven-Zwart, Kitty M. van, 'Translation and original: similarities and dissimilarities, I', *Target* 1/2 (1989) 151-81.

-----, 'Translation and original: similarities and dissimilarities, II', *Target* 2/1 (1990) 69-95.

-----, 'Een goede vertaling, wat is dat?', in Naaijken 2010: 225-34.

Long, Lynne, 'Medieval literature through the lens of translation theory: bridging the interpretive gap', *Translation Studies* 3/1 (2010) 61-77.

Logeion, University of Chicago, <http://logeion.uchicago.edu/> (bekeken op 14 mei 2019).

Luft, Diana, 'Translation theory and medieval translation', in *Translations from classical literature: Imtheachta Æniasa and Stair Ercuil ocus a Bás*, red. Kevin Murray (Dublin 2006) 83-100.

-----, 'Tracking *ôl cyfieithu*: Medieval Welsh translation in criticism and scholarship', *Translation Studies* 9/2 (2016) 168-82.

McNamara, Martin, *The apocrypha in the Irish Church* (Dublin 1984).

Munday, Jeremy, *Introducing translation studies: theories and applications*, 4e ed. (London en New York 2016).

Naaijken, Ton, Cees Koster, Henri Bloemen en Caroline Meijer (red.), *Denken over vertalen: tekstboek vertaalwetenschap* (Nijmegen 2010).

Parina, Elena, 'A Welsh version of *Visio Pauli*: its Latin source and the translator's contribution', *Apocrypha* 28 (2017) 155-86.

Poppe, Erich, and Regine Reck, 'A French romance in Wales: *Ystoria Bown o Hamtwn*: processes of medieval translations [Part I]', *Zeitschrift für celtische Philologie* 55 (2006) 122-80.

Rempt, Menna, 'Visio Sancti Pauli // Breudwyt Pawl: A bilingual edition of Redaction IV' (BA thesis, Universiteit Utrecht, 2015).

Silverstein, Theodore, 'The Date of the "Apocalypse of Paul"', *Mediaeval Studies* 24 (1962) 335-48.

Simon Evans, D., *A grammar of Middle Welsh*, Mediaeval and Modern Welsh Series Supplementary Volume (Dublin 1964).

Thurneysen, Rudolf, *A grammar of Old Irish*, revised and enlarged ed., vert. D.A. Binchy en Osborn Bergin (Dublin 1946).

Tymoczko, Maria, *Translation in a postcolonial context: Early Irish literature in English translation* (London 1999).

Walsh, Paul (red.), *Leabhar Chlainne Suibhne: an account of the Mac Sweeney families in Ireland, with pedigrees* (Dublin, 1920).

Watson, Nicholas, 'Theories of translation', in *The Oxford history of literary translation in English, vol. 1: to 1550*, red. Roger Ellis (Oxford 2008) 71-91.

Williams, J.E. Caerwyn, 'Irish Translations of Visio Sancti Pauli', *Éigse* 6/1 (1950) 127-43.

-----, 'Welsh versions of Visio Sancti Pauli', *Études Celtiques* 10/20 (1962) 109-26.

Appendix 1: Categorieën van Chesterman

Hier is een kort overzicht van de categorieën van verschuivingen zoals ingedeeld door Andrew Chesterman.¹⁰¹

In zijn indeling is er sprake van drie hoofdcategorieën, met elk tien subcategorieën. Deze zijn als volgt: de syntactische strategieën, waaronder zuiver syntactische verschuivingen vallen,¹⁰² de semantische strategieën, waaronder verschuivingen in betekenis op zowel zins- als woordniveau vallen,¹⁰³ en de pragmatische strategieën, die betrekking hebben op selectie van informatie door de vertaler.¹⁰⁴

Onder de syntactische strategieën vallen de volgende subcategorieën:

1. Letterlijke vertaling
2. Leenvertaling, calque
3. Transpositie
4. Verschuiving van eenheid
5. Verandering van de structuur van een constituent
6. Verandering van de structuur van een *clause*
7. Verandering van de structuur van een zin
8. Verandering in cohesie
9. Verschuiving van niveau
10. Verandering van stijlfiguur

Onder de semantische strategieën vallen de volgende subcategorieën:

1. Synonymie
2. Antonymie
3. Hyponymie
4. Tegendelen
5. Verandering van abstractieniveau
6. Verandering in distributie
7. Verandering in nadruk
8. Parafrase
9. Verandering van troop
10. Andere semantische veranderingen

Onder de pragmatische strategieën vallen de volgende subcategorieën:

1. Culturele filtering
2. Verandering in explicietheid
3. Verandering van informatie
4. Interpersoonlijke verandering

---

¹⁰¹ Voor een volledig overzicht met uitleg van alle subcategorieën, zie Chesterman 2010.

¹⁰² Chesterman 2010: 154-5.

¹⁰³ Chesterman 2010: 162.

¹⁰⁴ Chesterman 2010: 167.

5. Verandering van taalhandeling
6. Verandering in coherentie
7. Gedeeltelijke vertaling
8. Verandering in zichtbaarheid
9. Transredigeren
10. Andere pragmatische veranderingen

Appendix 2: Vertaling van de Ierse tekst van *Visio Pauli*

Dit is mijn letterlijke vertaling van de Ierse tekst van RIA 24 P 25, gebaseerd op de editie van Williams.¹⁰⁵

Here [is] about Sunday, that is the day after its choosing by God and it is then that it is greater that angels and archangels rejoice. And there is like a question in it, who is the person, who asked of God that he brings rest and tranquillity among the souls of the sinners on Sunday which is greater than every other day of the week, and it is said that it was the apostle Paulus and the archangel Michael when they went to look at Hell, for there was a wish with God that Paulus would look at the torments of Hell. And God sent the archangel Michael along with Paulus so that he showed to him the torments of Hell.

And Paulus saw before the entrance of Hell a fiery tree and a large number of souls of sinners at their punishing and at their hanging from the branches of that tree, i.e. some of them at their hanging by their hairs and some others by their necks and some others by their hands and by their feet and some others by their tongues. And he saw after that a pit of fire ablaze with seven flames and uncommon heat in every flame of them individually, and many souls at their punishing in it. And he saw seven torments surrounding the pit; the first torment of them snow, the second torment a sheet of ice, the third torment fire, the fourth torment blood, the fifth torment venomous serpents, the sixth torment thunder, the seventh torment stench. It is they who were in that pit, the souls of the sinners who have not done penance in their life, i.e. some of them at weeping and at screaming and at groaning and some at seeking death and they do not find [it] because a soul does not ever pass away.

“If it is that, dear brethren,” said the sage, “a reason for fear is the place in which there is eternal pain and sorrow without joy and a sigh from [the] heart and a wealth of tears, and the wheel at which are a thousand paths and a thousand times this wheel is struck by the devil every single day and a thousand souls are punished every single time of these by him.

It is there that there is a greyish brown abominable river in which are a thousand devilish beasts like sea-fish of the middle of the sea at swallowing the souls of the sinners without mercy, like a wolf swallows a sheep and there is a bridge over that river over which the righteous souls go without stumble. And all souls which come across it, there are many dwellings with them according to their own works there. And there are many other evil dwellings there for the purpose of the preparing of the sinners in order to burn them. And every likeness itself is in the company of the other there, i.e. likewise is there, adulterers along with adulterers and a thief along with thieves and unjust [people] along with unjust [people]. According to their own acts is it that every one goes across that bridge which is across the river.”

After that Paulus saw many other dwellings there and innumerable souls at their punishing in them, i.e. some of them up to their knees and some up to their navels and some up to their necks and some others till their eyebrows and they at their dying and at their punishing likewise. It is then that Paulus

---

¹⁰⁵ Williams 1950: 129-33.

wept and released a great sigh at seeing it and asked of Michael: "Who are those up to their knees and their navels in the punishments yonder?" The angel answered him and said it was they who were up to their knees there, the group which creates empty noise and detraction of their neighbours, and it is they who are up to their navels there, the group which does adultery and which has not done penance there till their death, and it is they who are up to their lips there, the group which does talking [in] church and which does not listen well to the words of God. And it is they who are up to their eyebrows there, the group which makes joy and gladness in the face of the ruin and of the loss of their neighbours.

And after that Paulus saw another place for men and for women and they [were] eating their own tongues, and Paulus asked Michael: "Who are they those?" said he. Michael said: "Acquirers of gain [are] those," said he, "that is, a group which takes interest and which was not merciful."

And after that Paulus saw another place in which were black maidens and black garments around them of pitch and of fiery sulphur and serpents and vermin and many horrible beasts around their necks and four devils upon which were fiery horns around them, punishing them and saying to them: "We recognise you, Son of the heavenly Father, namely [as] the man who has redeemed the descendants of Adam by your own blood."

And Paulus asked of Michael, "Who are they, the people who were thus?" And Michael said that they were they who were there, namely young girls who were not preserving their chastity at the time of their marriage and who have expressed lust for their fathers and their own brothers, and who hindered small children to exist with them, and who killed them, and who placed them for beasts to devour them, and who have thrown them in waters in to drown them."

And thereafter he saw men and women in another cold icy place and fire burning them from the side of their back and coldness cutting them from the side of their face. And Paulus asked of Michael, "Who are these?" said he. "The group which makes to abuse and insult the widows and the poor people."

And after that he saw men and women by the shore of the water in thirst and in hunger and many ripe fruits before them and they could not find out their taste. Paulus has asked Michael, "Who is it who has been thus?" Michael said, "It is they now, a group which did not do fasting of three days at its proper time."

And he saw after that old men at weeping and at wailing between four devils at their torturing. And Paulus asked of Michael, "Who are they who have been thus?" "Those [are] impious bishops," said he, "who have not upheld the law of God and who have not been chaste in their bodies and who have been greedy, haughty, envious in their words and in their minds, and it is on account of that they suffer those innumerable torments till the Day of Judgement."

And Paulus wept then, and said, "Their birth on this world is miserable for the sinners." And Micheal said to Paulus, "Why are you weeping, for you did not see the punishments which are greater in Hell compared to this."

It is then that Michael showed to Paulus a terrible pit, and Michael said to Paulus, "Remain at your standing there and endure the things you will hear like it is the best you will be able [to]." Paulus did likewise. And it is this way the pit and its mouth were opened, and a foul repulsive evil smell arose out of it outwards, and this exceeded over the torments of the entire Hell because of its badness. And Michael said to Paulus "Whoever is placed in that pit, his place will not be before God till Judgement Day nor after Judgement Day." And Paulus asked of Michael "Who is placed there?" Michael answered "It were they who were placed into it, the group which did not believe Christ to be crucified for the sake of the salvation of the descendants of Adam and which has not consumed the body of Christ and which has not believed the Son of God to be born from the Virgin and which has not taken baptism nor consecration and which did not receive communion with the flesh nor with the blood of Jesus Christ."

Paulus saw another place thereafter and naked men and women in it, and horrible serpents at eating them. And they were with many on top of their fellows like they were sheep in a fold. And that place was deep he thought i.e. from Heaven till earth. And he heard them weeping and groaning.

And thereafter he beheld them far away from him and he saw a soul of a sinner between seven devils at the day when it was taken out of its body. And the angels arose after that and said to it, "Woe is you, soul, your evil acts in the world for you despised God on earth" and the soul read the charter in which its sin was and which it itself [was] at carrying before it. And the devils received it and placed it in the evil dwellings which were farthest from them in Hell. And the angel said thereafter to Paulus, "Believe and understand, Paulus, that all evil people will get a place according to their own deeds there."

And Paulus saw in one small instant a righteous soul going out of its body in that moment at its carrying toward Heaven and Paulus heard a sound and a noise of a thousand angels saying, "Soul of good fortune, soul after its choosing, soul who has upheld his law of God, you are entitled to rejoice, for you have done the will of God on earth."

And the angels said they were at the carrying of the soul with them raising it before the devil so that it could read its own good deeds. The souls of the sinners who were inside called, saying, "Michael and Paulus, you must show mercy upon us and bring intercession before the king of Heaven and of earth that he is to show mercy upon us, for we understand that it may be he to redeem us." Michael said, "You must weep, and Paulus and I will weep with you in order to seek mercy for you."

At the hearing of this by the devils who were in Hell, they cried out with great voices and they said, "You must show mercy upon us, son of the living God." And their cry was heard at Heaven and God said to them, "Why are you, who have not done good on this world, seeking mercy from me now? I was crucified for your sake and my blood spilled and nails pierced through me, and nevertheless gall and vinegar was my drink and it is thus suffering was brought to me for your sake and you were evil and deceitful, greedy, haughty, envious, and did not do charity nor fasting nor penance in return for this."

It was then that Michael and Paulus knelt on the ground before the king of Heaven and earth so that all persons who have been in Hell would get mercy from God every Sunday. At the hearing of this by

Christ, he said, "For the sake of the intercession of Mary and Michael and Paulus and of the other saints and for the sake of my own goodness I give rest and mercy to you/them from the vespers of Saturday till the canonical hour of prime of Monday."

At the hearing of that by the souls who were in Hell, they rejoiced and called with great voices and said, "We recognise that you are the son of the living God, he who brought this help to us on Sunday, for the help is greater in our opinion than our living upon the world, and the group which does not preserve the Sunday, they will not get a place along with the angels of God."

And Paulus asked of Michael what the number of torments which there were in Hell was. Michael said, "If the men of the world from the beginning of the world till the Day of Judgement were counting them and there were a hundred tongues in the head of every single man of them, they will not make evident the torments of Hell."

If it is that, dear brothers and sisters, let advice be taken by you so that you may do good deeds and so that you keep yourselves from the torments of Hell and so that you may be carried toward your own Lord, that is, the king of Heaven and Earth and Hell, for the group which will not believe in him and which will not do penance in compensation for the sins which they have done, they will be placed in the torments which we have said. F.I.N.I.T.

Appendix 3: Vertaling van de Latijnse tekst van *Visio Pauli* (D⁴)

Dit is mijn letterlijke vertaling van de Latijnse tekst van D⁴, gebaseerd op de editie van Jiroušková.¹⁰⁶ Op sommige plaatsen past de grammatica en/of de woordkeuze van D⁴ niet in de context. Waar dit het geval was, heb ik gekeken naar hoe de zin in andere handschriften geformuleerd was en vervolgens mijn vertaling aangepast naar iets wat mij logisch leek, zo min mogelijk afwijkend van de tekst van D⁴.

The exposition of Paulus

[In de marge:] On the vision of Paul

Sunday is the day of joy, on which angels rejoice more than on other days. It must be asked and known, who first asked, that souls had respite on Sunday. Paulus and Michael go down to Hell; God has wanted, that Saint Paulus saw the torments of Hell. And God sent the archangel Michael with Saint Paulus, so that he showed to him the torments of Hell.

And Paulus saw before the gates of Hell fiery trees, in whose branches sinners were tortured. Some were suspended by the hairs, others by the hands, others by the arms, others by the feet, others by the necks. And Paulus also saw a furnace burning with 7 flames in different parts, and many were suspended in it. And 7 [...] are in the perimeter of the furnace: The first is snow, the second is ice, the third blood, the fourth fire, the fifth serpents, the sixth flashes of lightning, the seventh stench. And in it some weep, others wail, others may groan, others burn, others may seek death, who never die.

For you is to be feared the place of Hell, in which there is eternal pain, in which there is sighing of the heart, in which there is sorrow, in which [there is] an abundance of tears. In which [is] a fiery wheel having a thousand tracks, struck a thousand times on one day by the infernal angels, and on every single turn a thousand souls are burned up.

There [is] a dreadful river, in which are many diabolical beasts like fish in the middle of the sea, which devour the souls of the sinners without end like wolves [devour] sheep. And above this is a bridge and righteous souls go over it without uncertainty and sinful souls every single one according to his deed. There are many prepared dwellings, like it is said in the gospel: 'Tie [them] by bundles in order to burn [them]', that is, similar [things] with similar [things], adulterers with adulterers, the greedy with the greedy, the unjust with the unjust. Every single one can go as far across the bridge, as he has merit and according to his deeds.

There Paulus saw many souls: Some to the lips, others to the eyebrows, tormented day and night. Paulus wept bitterly and sighed and asked the angel who it was. And the angel said: 'They, who are all the way to the knees, are those, who invade conversations of others, maligning others, when they leave the church. Others, who are to the navel, are they, who commit adultery and do not repent right up to their death. They, who are all the way [to] the lips, are those, who make strife in church, not listening to the word of God. They, who are to the eyebrows, are those, who take pleasure in the ruin of a neighbour.'

---

¹⁰⁶ Jiroušková 2006: 653-857.

And he saw another place filled with men and women eating their tongues. And Michael said to Saint Paulus: 'They are usurers of currency, who seek interest; therefore they are in punishment.'

And Paulus saw another place, in which were black girls with black clothes and they had around their necks fire and serpents and snakes. And four demons around them with fiery horns, chastising them, saying: 'Recognise the son of God, who has redeemed the world with his blood!'

And Paulus asked who they were. And the angel says: 'They are those, who did not preserve their chastity all the way to marriage and have committed fornication with their parents, have killed their infants and have given [them] to animals in order to be devoured and threw them in waters and who have by no means done repentance.'

And after that he saw men and women in an icy place all the way to the navel, and fire burned them in the upper part. And Paulus asked, who they were. And the angel says: 'They are those, who have harmed widows and orphans.'

And after that he saw men and women on the shore of channels and dying with hunger, and fruits were before many of them, but they could not take anything from them. 'They are those, who have slackened their fast before time.'

And he saw another place and an old man between four devils, weeping and wailing. And Paulus asked who he was. The angel says: 'He was a negligent bishop and did not maintain chastity nor the law of God nor [was he] pure in body nor [in] word nor [in] thought nor [in] deed, but he was greedy and negligent and diabolical and haughty and unjust; therefore he has undergone the uncountable torments of Hell right up to the day of Judgement.'

Then Paulus cried and said: 'Woe woe for the sinners! Why were they born?' And the angel says: 'Why do you, Paulus, weep over the human race? You have not yet seen the greater punishments of Hell.'

And he showed a pit marked with 7 seals and says to him: 'Stand quite far away, so that you will be able to endure the stench.' And the mouth of the pit was opened and from it rose a noxious and very harsh stench, to such an extent that it exceeded all other torments. And the angel says: 'Whoever were to fall into this pit, there will never be a remembrance about him in the presence of God.' And Paulus said: 'Who are they?' And the angel says: 'Those who did not believe in Christus, the son of the living God, who suffered for the well-being of the world; they are those, who neither believe that he became incarnate nor that he is born from the virgin Mary and those who [neither] accept holy baptism nor receive holy communion with the body and blood of Jesus Christ.'

And Paulus saw in another place men and women, vermin and serpents eating them. And there were souls in that place and [they were] one on top of another like sheep in a sheepfold. And the depth of that place was as great as the heaven is distant from the earth, and he heard them groaning and weeping like thunderclaps.

And after that he looked quite far away and he saw a sinful soul between 7 devils howling while they brought it from its body. And angels called out, saying: 'Woe woe to you, wretched soul! What have

you done?’ And they said: ‘This soul rejected the teaching of God’ and it read his charter, on which were its [sins], and it condemned itself. And [devils] taking him into the dark outer parts, where there was a weeping and a penetrating noise of teeth and a great howling. And the angel says: ‘Paulus, believe and understand, that just as he has done, so he will receive.’

After that the angels brought a righteous soul from its body, carrying it to Heaven. And Paulus heard a thousand voices of a thousand angels, rejoicing [for] it and saying: ‘Oh joyous soul, oh blessed soul, oh most holy soul, rejoice today, because you have maintained the teachings of the Lord!’

And the angels said: ‘Raise it up before the Lord and it itself reads its good deeds!’ After that Michael carried it into Paradise, where all angels will be with great joy. And then the saints called with great joy to that soul and an uproar was made, as if the heaven and the earth were moved. And the sinners, who were in wretched torments, called, saying: ‘Holy archangel Michael, pity us and intervene for us with the Lord! For we know, that we can have anything of salvation through your request!’ And the angel says: ‘You must also weep, and I will weep with you, and the angels, who are with me, if the Lord by chance is merciful, he may pity you, so that he gives you anything of rest.’

Hearing [this], they, who were in torments, and Michael and Paulus and a thousand thousand angels exclaimed with a great voice. And their voice was heard in the fourth heaven, saying: ‘Have pity, Christus, for the sons of mankind!’ And Paulus saw the heaven suddenly moving and the son of God descending from Heaven and a crown on his head. And they, who were in Hell, exclaimed with one voice, saying: ‘Have pity on us, son of the Exalted God!’ And a voice is heard over everyone, saying to them: ‘Why have you not done good in your life? Why did you ask of me a blessing or rest? I was crucified for you, pierced with a spear, fastened with nails, they gave me vinegar mixed with gall to drink; and I gave myself into death, so that I would bring you back with me to life. And you have been deceitful, thieves and greedy and envious and haughty and accursed and you have not done anything of good nor repentance nor the fast nor alms-giving.’

But after that Michael and Paulus and a thousand thousand angels bowed down before the son of God, so that all, who were in Hell, would have rest on Sunday. And the Lord says: ‘Because of Michael and Paulus and especially because of my goodness I will give you rest from the ninth hour of Saturday all the way to the first hour of Monday.’

And the doorkeeper, whose name [was] Etanael and the name of his dog [was] Serberus, raised his head above the punishments which were taken away from them, was deeply saddened. And they, who were in Hell, were made joyful and called with a great voice, saying: ‘And we believe that you are the son of God, who gave us rest of this day and night [which is worth more] than all the time of our life on earth!’ Most beloved brothers, [he] who will have kept the Sunday, will have a part with the angels of God.

And Paulus asked the angel: ‘How many are the torments of Hell?’ And the angel says: ‘If 100 men had been placed at it and every single one had 100 iron tongues, they would not be able to count them.’

So we, most beloved brothers, hearing those evil things, let us devote ourselves to our Lord Jesus Christ, so that we may remain with him, who lives and reigns into the times of times. Amen. The vision of Paul ends.

Appendix 4: Vertaling van de Latijnse tekst van *Visio Pauli* (C⁵)

Dit is mijn letterlijke vertaling van de Latijnse tekst van C⁵, gebaseerd op de editie van Jiroušková.¹⁰⁷ Net als in D⁴ past op sommige plaatsen de grammatica en/of de woordkeuze van C⁵ niet in de context. Ook in C⁵ heb ik mijn vertaling dus aangepast naar wat mij logisch leek, zonder al te veel af te wijken van de originele tekst.

Sunday [is] the pleasant day, on which angels rejoice more than on other days. It must be asked, who first asked, that souls had respite on Sunday. That is Paulus and the archangel Michael, when they went down to Hell; God wanted, that Paulus saw the torments of Hell. And God sent Michael with Paulus, so that he showed to him the torments of Hell.

Paulus saw before the gates of Hell fiery trees, in whose branches sinners were suspended: Some by the hairs, others by the hands, others by the feet, other by the necks, others by the tongues, others by the arms. And he also saw a furnace burning with 7 flames in different colours, and many were punished in it. And 6 plagues are in the perimeter of the furnace: The first is snow, the second ice, the third blood, the fourth fire, the fifth serpents, the sixth stench. And into that very furnace are sent the sinful souls, who have not done repentance in this world. Some weep, others wail, others groan, others burn, others seek death and do not find [it], because they will never die.

For us the place of Hell is to be feared, in which there is eternal pain, in which [there is] sighing of the heart, in which there is sorrow without joy and an abundance of tears. In which [is] a fiery wheel having a thousand tracks, struck a thousand times on one day by the infernal angel, [and] on every single turn a thousand souls are burned up.

Where there is a dreadful river, in which many diabolical beasts swim like in the middle of the sea and devour the souls of the sinners without mercy like wolves [devour] sheep. And above this is a bridge and upon it righteous souls go over without uncertainty and sinful souls every single one according to his deed. There are many prepared mansions, like the Lord says in the gospel: 'Tie bundles in order to burn [them]', that is together with similar [things], adulterers with adulterers, the greedy with the greedy, the unjust with the unjust. Every single one can go as far across the bridge, as he has merit and according to his deeds.

There Paulus saw many souls standing still: Some all the way to the knees, others all the way to the navel, others all the way to the lips, others all the way to the eyebrows, and they are tormented continuously. And Paulus wept and sighed and asked the angel who they were. And the angel said: 'They are all the way to the knees, who pounce on conversations of others, maligning others out of the church. Likewise others, who are to the navel, are they, who commit adultery and do not repent right up to their death. They are all the way to the lips; they are those, who make strife in church and do not listen to the word of God. They, who [are] to the eyebrows, who take pleasure in the excess of their neighbours.'

---

¹⁰⁷ Jiroušková 2006: 653-857.

And he saw another place filled with men and women, who ate their tongues. And the angel said to Paulus: 'They are those, who [are] usurers of fines, who seek interest and are not merciful; therefore they are in punishment.'

And Paulus saw another place, in which all punishments were. There were black girls with black garments who have been dressed in cloth and pitch and sulphur and they had fire and serpents and venomous snakes. And [they had] four malicious angels around them who had their fiery horns and who were chastising them and saying: 'Recognise the son of God, who has redeemed the world with his blood!'

And Paulus asked who they were. And the angel said: 'They are those, who have not preserved their chastity all the way to marriage and have committed fornication with their parents and killed their infants and slaughtered [them] and gave [them] to animals in order to be devoured and threw them into waters and into other deaths and have not done repentance.'

And after that he saw men and women in an icy place, and fire burned them halfway and cold halfway. 'They are those, who have harmed widows and orphans.'

And he saw men and women wanting lofty things and dying of hunger, and fruits [were] before many of them, and they could not take from them. 'They are those, who have slackened their fast before time.'

And he saw in another place a soul weeping and wailing between four devils. And he asked who that was. And the angel said: 'He was a negligent bishop, who did not maintain the law of God nor has he been chaste in his body nor in [his] word nor in thought nor in deed, but he has been greedy and deceitful and haughty, and therefore he will undergo countless punishments right up to the day of Judgement.'

And Paulus cried and said: 'Woe woe for the sinners and they who have been stained!' And the angel says: 'Why? Why do you weep over the human race? And you have not yet seen the greater punishments of Hell.'

And he showed him a pit marked with 7 swing-bars. And the angel says: 'Whoever were to be in this pit, there would never be a remembrance of him in the presence of the Lord.' And Paulus said: 'Who are they, lord?' And the angel said: 'They believe that the son of God, who suffered for the well-being of the world, did not become incarnate nor is born of the virgin, [those] who did not accepted the holy baptism nor receive holy communion with the body and blood of Christ.'

And Paulus saw in another place naked men and women and vermin and serpents were eating them. And the souls in that place were one on top of another like sheep in a sheepfold. And the depth of that place was as great as the heaven is distant from the earth, and he heard them groaning and weeping like thunderclaps.

After that he looked quite far away and saw a sinful soul between 7 devils howling and departing from its body on that day. And angels of God called out, saying: 'Woe woe to you, wretched soul! What have you done?' And they said again: 'This soul rejected the command of the Lord' and it read

its charter, on which were its sins, and it condemned itself. And the devils took it, sending it into the dark outer parts; a weeping and a penetrating noise of teeth and a great howling was there. And the angel said to Paulus: 'Believe and understand, that just as a man has done, so he will take payment.'

After that the angels brought a righteous soul from its body in one instant, ascending to Heaven. And he heard the voice of a thousand angels who were rejoicing for it and saying: 'Oh joyous soul, oh most fortunate soul, oh joyous soul, rejoice, soul, today, because you have done the will of your Lord!'

And the angels said: 'Raise it before God and it itself reads its good deeds!' And after this Michael carried it into Paradise, where all saints were with all joy. And then they called to the righteous soul and an uproar was made, as if the heaven and the earth were moved. And the sinners, who were in torments, called, saying: 'Have pity, archangel Michael, and you, Paulus, most esteemed of God, intercede for us with the Lord! For we know, that God will pity us through your request.' And the angel says to them: 'Weep and pray by weeping with us, and the angels, who are with me, along with the most blessed Paulus, [will also pray,] that by chance the merciful God pities us, and so that he gives us anything of rest.'

But hearing [this], they, who were in torments, and Michael and Paulus and a thousand thousand angels called with one voice. And their voice was heard in Heaven, saying: 'Have pity, Christus, son of mankind!' And then Paulus saw that the heaven was suddenly moved and the son of God descending from Heaven and a crown on his head. And then they, who were in Hell, called with one voice, saying: 'Have pity on us, son of the Exalted God!' And a voice is heard over everyone, saying: 'Why have you not do good? Why do you ask of me a blessing or rest? I was crucified for you, pierced with a spear, fastened with nails, you gave me vinegar mixed with gall to drink; I gave myself for you into death, so that you will live with me. And you have been deceitful and thieves and greedy and envious and haughty and accursed and you have not done anything of good nor repentance nor the fast nor alms-giving.'

After that Michael bowed down, and Paulus, and a thousand thousand angels, before the son of God and they requested that all who were in Hell would have rest on Sunday. And the Lord says: 'Because of Michael and Paulus, and especially because of my goodness I will give to them rest from the ninth hour of Saturday all the way to the first hour of Monday.'

And the doorkeeper, whose name [was] Eternal and the name of his dog [was] Serberius, raised his head above the punishments and was deeply saddened. And they, who were in Hell, were made joyful and called with one voice, saying: 'And we say that you [are] the son of the Exalted God, who gave us rest for one day, which is to us a delight to a greater extent than all our time in the world!' Most beloved brothers, [he] who will have kept the Sunday, will have a part with the angels of God in Heaven.

And Paulus asked the angel: 'How many torments are in Hell?' And the angel says: '144 thousand, so that, if 100 men were placed at it and every single one had four iron tongues, they cannot count them.'

But we, most beloved brothers, hearing all those evil things, let us devote ourselves to our Lord God, so that we may live with him in his glory into the times of times. Amen.

Appendix 5: Vergelijking doeltteksten met de verschillende Latijnse versies

In de tabellen op de volgende pagina's zijn de resultaten van mijn vergelijking van de twee doeltteksten met alle Latijnse teksten uit Jiroušková's editie te zien. In de eerste kolom staan de handschriften aangegeven met de afkortingen die Jiroušková in haar editie gebruikt.¹⁰⁸ De tweede kolom geeft de huidige bewaarplaatsen van de handschriften aan, waarbij de steden die het dichtst bij het taalgebied van de doelttekst liggen donkergroen gemaakt zijn en de andere steden in het Verenigd Koninkrijk en Ierland lichtgroen gemaakt zijn. In de daaropvolgende kolommen staan de punten waarop ik de doelttekst met de Latijnse teksten vergeleken heb. De bovenste rij geeft aan wat er wel of niet in de doelttekst staat en over welke scène van het verhaal dit gaat. De scène-indeling is voor het gemak ook overgenomen uit Jiroušková's editie.

Legenda:

- x : komt volledig overeen
- ~ : komt ongeveer overeen
- : komt niet overeen
- [...] : dit stuk ontbreekt

---

¹⁰⁸ Voor het overzicht van alle handschriften inclusief hun bewaarplaatsen, zie Jiroušková 2006: 651-2.

RIA 24 P 25, Ierse vertaling van *Visio Pauli* (deel 1)

MS	Locatie	sc.1: <i>Electus</i>	sc.1: <i>Archangeli</i>	sc.3 aanwezig	sc.8: <i>ramis</i>	sc.9c: geen <i>opera</i>	sc.10: <i>fratres</i>	sc.14a: geen <i>ecclesia</i>	sc.14b: <i>mortem</i>	sc.15 ontbreekt	sc.18 na 14d (of na 15)	sc.20b: <i>sanguine</i>	sc.20c: <i>bestiis</i>
C ⁶	Cambridge	-	-	x	x	x	-	-	-	x	x	x	x
D ⁴	Dublin	-	-	x	x	~	-	-	x	x	x	x	x
Be ³	Berlin	-	-	x	x	x	-	-	x	x	x	x	x
C ⁵	Cambridge	-	-	x	x	x	-	-	x	x	x	x	x
L ⁷	London	-	-	x	x	x	-	-	x	x	x	x	x
L ⁸	London	-	-	x	x	x	-	-	x	x	x	-	x
L ⁵	London	-	-	-	x	x	x	-	x	x	x	x	x
M ⁴	München	-	-	[...]	x	x	-	-	[...]	x	x	x	x
P ¹⁰	Paris	-	-	x	x	x	-	-	x	x	x	x	x
L ¹¹	London	x	x	[...]	-	-	-	x	-	-	x	-	-
C ⁸	Cambridge	x	x	[...]	-	-	-	x	-	-	x	-	-
V ⁴	Vaticano	x	x	[...]	-	-	-	x	-	-	x	-	-
W ¹	Wien	x	x	[...]	-	-	-	x	-	-	x	-	-
Wo	Worcester	x	x	[...]	-	-	-	x	-	-	x	-	-
Mo	Montpellier	x	x	[...]	-	-	-	x	-	-	x	-	-
Mi	Milano	x	x	[...]	-	-	-	x	-	-	x	-	-
Bg	Brugge	x	x	x	-	-	x	x	-	-	x	-	-
P ¹	Paris	[...]	x	[...]	-	-	-	x	-	-	x	-	-
O ²	Oxford	[...]	[...]	[...]	-	-	-	x	[...]	-	x	-	[...]
C ⁹	Cambridge	x	x	[...]	-	-	-	[...]	-	-	x	-	-
C ¹⁰	Cambridge	x	x	[...]	-	-	-	x	-	-	x	-	-
C ¹¹	Cambridge	x	x	[...]	-	-	-	[...]	-	-	x	-	-
D ³	Dublin	x	-	[...]	-	-	-	x	x	-	x	x	-
O ⁵	Oxford	x	-	[...]	-	-	-	-	x	-	x	x	-
O ¹	Oxford	x	-	[...]	-	-	-	x	-	-	x	-	-
O ³	Oxford	-	-	[...]	-	-	-	x	-	-	x	-	[...]
P ²	Paris	x	-	[...]	-	-	-	x	-	-	x	-	-
P ⁹	Paris	-	-	[...]	-	-	-	x	-	-	x	-	-
L ¹	London	x	-	[...]	-	-	-	x	-	-	x	-	-
Et	Erfurt	[...]	[...]	~	x	-	-	[...]	[...]	-	x	-	-
C ⁷	Cambridge	x	x	[...]	x	x	-	x	-	-	x	-	-
L ³	London	x	-	-	x	-	-	x	-	-	x	-	-
L ¹⁰	London	x	-	x	-	-	-	x	-	-	x	-	-
Ag	Angers	-	-	x	-	x	-	-	x	-	x	x	-
K ²	Koblenz	[...]	[...]	[...]	-	-	-	[...]	[...]	x	x	x	-
Pr ⁴	Praha	x	[...]	[...]	-	-	-	-	-	-	x	x	-
D ²	Dublin	[...]	[...]	~	-	-	x	x	-	-	-	-	-
L ⁹	London	[...]	[...]	x	-	-	x	[...]	-	-	-	-	-
M ⁵	München	[...]	[...]	~	-	-	x	x	-	-	-	-	-
P ⁶	Paris	x	-	~	-	-	x	x	-	-	-	-	-
P ⁷	Paris	x	-	~	-	-	x	x	-	-	-	-	-
P ⁸	Paris	[...]	[...]	~	-	-	x	x	-	-	-	-	-
Mk ¹	Melk	[...]	[...]	[...]	-	-	x	~	-	-	-	[...]	-
Mk ²	Melk	[...]	[...]	[...]	-	-	x	~	-	-	-	[...]	-
Sch	Schlägl	[...]	[...]	[...]	x	x	-	x	-	-	x	x	x
L ¹²	London	[...]	[...]	x	-	-	-	x	-	x	x	-	-
L ⁴	London	x	~	-	-	-	[...]	-	[...]	x	x	-	[...]
Br	Brno	-	-	~	-	x	[...]	[...]	[...]	-	x	x	-

RIA 24 P 25, Ierse vertaling van *Visio Pauli* (deel 2)

MS	Locatie	sc.24: <i>fame</i>	sc.28f: <i>nudos</i>	sc.30a: <i>in terra</i>	sc.31: impv, geen ind	sc.33b: <i>Scimus enim</i>	sc.36: <i>fili dei vivi</i>	sc.36: <i>credimus</i>	sc.39b: geen getal genoemd*	sc.39b: <i>C linguas</i>	sc.39b: geen <i>ferreas</i>
C ⁶	Cambridge	x+	x	-	x	-	~	x	~	-	x
D ⁴	Dublin	x	-	-	x	x	~	x	~	x	-
Be ³	Berlin	x	x	-	x	x	~	-	-	-	-
C ⁵	Cambridge	x	x	-	x	x	~	-	-	-	-
L ⁷	London	x	x	-	~	x	x	-	-	-	-
L ⁸	London	x	x	-	x	x	~	-	-	-	-
L ⁵	London	[...]	[...]	-	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
M ⁴	München	x	-	-	x	x	-	-	-	x	-
P ¹⁰	Paris	x	-	-	[...]	-	-	-	~	x	-
L ¹¹	London	-	-	x	-	-	-	-	[...]	[...]	[...]
C ⁸	Cambridge	-	-	x	-	-	-	-	-	[...]	[...]
V ⁴	Vaticano	-	-	x	-	-	-	-	-	-	-
W ¹	Wien	-	-	x	-	-	-	-	-	-	-
Wo	Worcester	-	-	x	-	-	-	-	-	x	-
Mo	Montpellier	-	-	x	-	-	-	-	-	x	-
Mi	Milano	-	-	x	-	-	-	-	-	x	-
Bg	Brugge	-	-	x	~	-	-	-	~	-	-
P ¹	Paris	-	-	x	-	-	-	-	-	-	-
O ²	Oxford	-	[...]	[...]	-	-	~	-	-	[...]	[...]
C ⁹	Cambridge	[...]	-	x	-	-	[...]	[...]	-	-	-
C ¹⁰	Cambridge	-	-	x	-	-	-	-	-	-	-
C ¹¹	Cambridge	-	-	x	~	-	~	-	~	[...]	[...]
D ³	Dublin	-	x	x	-	-	~	-	-	x	-
O ⁵	Oxford	-	x	x	-	-	~	-	-	x	-
O ¹	Oxford	-	-	x	-	-	~	-	-	-	-
O ³	Oxford	-	-	x	-	-	~	-	-	-	-
P ²	Paris	-	-	[...]	-	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
P ⁹	Paris	-	-	x	-	-	~	-	-	-	-
L ¹	London	-	-	x	-	-	~	-	-	-	-
Et	Erfurt	-	-	x	-	-	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
C ⁷	Cambridge	-	-	x	-	-	-	-	-	x	-
L ³	London	-	-	[...]	-	-	-	-	-	[...]	[...]
L ¹⁰	London	-	-	x	-	-	~	-	-	-	-
Ag	Angers	-	x	[...]	x	x	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
K ²	Koblenz	[...]	-	x	-	-	~	-	-	-	~
Pr ⁴	Praha	[...]	x	x	-	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
D ²	Dublin	-	-	[...]	-	-	-	-	-	-	x
L ⁹	London	-	-	[...]	-	-	-	-	-	-	-
M ⁵	München	-	-	[...]	-	-	-	-	-	-	-
P ⁶	Paris	-	-	x	-	-	~	-	-	x	x
P ⁷	Paris	-	-	x	-	-	~	-	-	x	x
P ⁸	Paris	-	-	[...]	-	-	-	-	-	-	-
Mk ¹	Melk	-	[...]	~	[...]	-	~	-	-	-	x
Mk ²	Melk	-	[...]	~	[...]	-	~	-	-	-	x
Sch	Schlägl	x	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
L ¹²	London	-	-	x	-	-	~	-	-	x	-
L ⁴	London	[...]	[...]	[...]	-	-	-	-	-	[...]	[...]
Br	Brno	[...]	-	x	x	-	~	-	[...]	[...]	[...]

*voor mensen of voor straffen.

Peniarth 3, Welshe vertaling van *Visio Pauli* (deel 1)

MS	Locatie	sc.1: <i>Electus</i>	sc.8: <i>ramis</i>	sc.9c: Geen <i>opera</i>	sc.14a: <i>ecclesia</i>	sc.14b: <i>mortem</i>	sc.15 ontbreekt	sc.18 na 14d (of na 15)	sc.20b: <i>sanguine</i>	sc.20c: geen porces of <i>canes</i>	sc.24: <i>fame</i>
C ⁶	Cambridge	-	x	x	x	-	x	x	x	x	x+
D ⁴	Dublin	-	x	~	x	x	x	x	x	x	x
Be ³	Berlin	-	x	x	x	x	x	x	x	x	x
C ⁵	Cambridge	-	x	x	x	x	x	x	x	x	x
L ⁷	London	-	x	x	x	x	x	x	x	x	x
L ⁸	London	-	x	x	x	x	x	x	-	x	x
L ⁵	London	-	x	x	x	x	x	x	x	x	[...]
M ⁴	München	-	x	x	x	[...]	x	x	x	x	x
P ¹⁰	Paris	-	x	x	x	x	x	x	x	x	x
L ¹¹	London	x	-	-	-	-	-	x	-	-	-
C ⁸	Cambridge	x	-	-	-	-	-	x	-	-	-
V ⁴	Vaticano	x	-	-	-	-	-	x	-	-	-
W ¹	Wien	x	-	-	-	-	-	x	-	-	-
Wo	Worcester	x	-	-	-	-	-	x	-	-	-
Mo	Montpellier	x	-	-	-	-	-	x	-	-	-
Mi	Milano	x	-	-	-	-	-	x	-	-	-
Bg	Brugge	x	-	-	-	-	-	x	-	-	-
P ¹	Paris	[...]	-	-	-	-	-	x	-	-	-
O ²	Oxford	[...]	-	-	-	[...]	-	x	-	[...]	-
C ⁹	Cambridge	x	-	-	[...]	-	-	x	-	-	[...]
C ¹⁰	Cambridge	x	-	-	-	-	-	x	-	-	-
C ¹¹	Cambridge	x	-	-	[...]	-	-	x	-	-	-
D ³	Dublin	x	-	-	-	x	-	x	x	-	-
O ⁵	Oxford	x	-	-	x	x	-	x	x	-	-
O ¹	Oxford	x	-	-	-	-	-	x	-	-	-
O ³	Oxford	-	-	-	-	-	-	x	-	[...]	-
P ²	Paris	x	-	-	-	-	-	x	-	-	-
P ⁹	Paris	-	-	-	-	-	-	x	-	-	-
L ¹	London	x	-	-	-	-	-	x	-	-	-
Et	Erfurt	[...]	x	-	[...]	[...]	-	x	-	-	-
C ⁷	Cambridge	x	x	x	-	-	-	x	-	-	-
L ³	London	x	x	-	-	-	-	x	-	-	-
L ¹⁰	London	x	-	-	-	-	-	x	-	-	-
Ag	Angers	-	-	x	x	x	-	x	x	-	-
K ²	Koblenz	[...]	-	-	[...]	[...]	x	x	x	-	[...]
Pr ⁴	Praha	x	-	-	x	-	-	x	x	-	[...]
D ²	Dublin	[...]	-	-	-	-	-	-	-	-	-
L ⁹	London	[...]	-	-	[...]	-	-	-	-	-	-
M ⁵	München	[...]	-	-	-	-	-	-	-	-	-
P ⁶	Paris	x	-	-	-	-	-	-	-	-	-
P ⁷	Paris	x	-	-	-	-	-	-	-	-	-
P ⁸	Paris	[...]	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mk ¹	Melk	[...]	-	-	~	-	-	-	[...]	-	-
Mk ²	Melk	[...]	-	-	~	-	-	-	[...]	-	-
Sch	Schlägl	[...]	x	x	-	-	-	x	x	x	x
L ¹²	London	[...]	-	-	-	-	x	x	-	-	-
L ⁴	London	x	-	-	x	[...]	x	x	-	[...]	[...]
Br	Brno	-	-	x	[...]	[...]	-	x	x	-	[...]

Peniarth 3, Welshe vertaling van *Visio Pauli* (deel 2)

MS	Locatie	sc.28f: <i>nudos</i>	sc.31: impv (geen ind)	sc.33b: <i>Scimus enim</i>	sc.36: <i>fili dei vivi</i>	sc. 35: <i>Eternal</i>	sc.36: <i>dicimus</i>	sc.39b: 144.000 of 154.000*	sc.39b: 4 <i>linguas</i>	sc.39b: <i>ferreas</i>
C ⁶	Cambridge	x	x	-	~	-	-	-	-	-
D ⁴	Dublin	-	x	x	~	-	-	-	-	x
Be ³	Berlin	x	x	x	~	-	-	~	x	x
C ⁵	Cambridge	x	x	x	~	x	x	x	x	x
L ⁷	London	x	~	x	x	~	x	x	x	x
L ⁸	London	x	x	x	~	~	x	x	x	x
L ⁵	London	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
M ⁴	München	-	x	x	-	-	-	-	-	x
P ¹⁰	Paris	-	[...]	-	-	-	-	x	-	x
L ¹¹	London	-	-	-	-	[...]	-	[...]	[...]	[...]
C ⁸	Cambridge	-	-	-	-	[...]	-	-	[...]	[...]
V ⁴	Vaticano	-	-	-	-	-	-	x	x	x
W ¹	Wien	-	-	-	-	-	-	x	x	x
Wo	Worcester	-	-	-	-	-	-	-	-	x
Mo	Montpellier	-	-	-	-	-	-	x	-	x
Mi	Milano	-	-	-	-	-	-	x	-	x
Bg	Brugge	-	~	-	-	-	-	x	x	x
P ¹	Paris	-	-	-	-	-	-	x	x	x
O ²	Oxford	[...]	-	-	~	[...]	-	~	[...]	[...]
C ⁹	Cambridge	-	-	-	[...]	[...]	[...]	x	-	x
C ¹⁰	Cambridge	-	-	-	-	[...]	-	~	-	x
C ¹¹	Cambridge	-	~	-	~	x	-	-	[...]	[...]
D ³	Dublin	x	-	~	~	-	-	x	-	x
O ⁵	Oxford	x	-	~	~	-	-	x	-	x
O ¹	Oxford	-	-	-	~	-	-	x	x	x
O ³	Oxford	-	-	-	~	-	-	-	x	x
P ²	Paris	-	-	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
P ⁹	Paris	-	-	-	~	-	-	x	-	x
L ¹	London	-	-	-	~	-	-	x	-	x
Et	Erfurt	-	-	-	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
C ⁷	Cambridge	-	-	-	-	[...]	-	x	-	x
L ³	London	-	-	-	-	[...]	-	~	[...]	[...]
L ¹⁰	London	-	-	-	~	-	-	x	-	x
Ag	Angers	x	x	x	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
K ²	Koblenz	-	-	-	~	x	-	x	x	~
Pr ⁴	Praha	x	-	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
D ²	Dublin	-	-	-	-	x	-	x	x	-
L ⁹	London	-	-	-	-	-	-	x	x	x
M ⁵	München	-	-	-	-	-	-	-	x	x
P ⁶	Paris	-	-	-	~	x	-	x	-	-
P ⁷	Paris	-	-	-	~	~	-	x	-	-
P ⁸	Paris	-	-	-	-	-	-	x	x	x
Mk ¹	Melk	[...]	[...]	-	~	[...]	-	x	x	-
Mk ²	Melk	[...]	[...]	-	~	[...]	-	x	x	-
Sch	Schlägl	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
L ¹²	London	-	-	-	~	-	-	-	-	x
L ⁴	London	[...]	-	-	-	[...]	-	-	[...]	[...]
Br	Brno	-	x	-	~	[...]	-	[...]	[...]	[...]

*het aantal straffen in Hel; in het Welsh staat er 154.000.

Appendix 6: Overzichtstabel verschuivingen

Onderstaande tabel geeft een overzicht van welke verschuivingen (syntactisch, pragmatisch en semantisch) in welke deelzin voorkomen en welke deezinnen ontbreken in de vertaling. De twee tabellen daaronder vatten dat samen.

	Ierse vertaling				Welshe vertaling			
	Sy	Pr	Se	ont.	Sy	Pr	Se	ont.
1.1	x	x				x		
1.2	x	x			x	x		
2.1	x	x	x					x
2.2	x	x	x					x
2.3		x	x					x
3.1	x	x	x		x	x	x	
3.2		x						x
3.3	x				x	x	x	
3.4								x
4.1		x						x
4.2								x
5.1		x				x		
5.2	x	x			x			
6.1	x	x				x		
7.1	x	x	x		x	x	x	
7.2	x	x			x			
8.1	x				x	x		
8.2		x	x		x	x		
9.1	x	x	x					
9.2			x		x			
10.1	x	x			x	x		
10.2	x				x			
10.3		x	x			x	x	
11.1	x	x			x	x		
11.2	x				x	x		
12.1	x				x	x		
12.2	x		x		x	x		
12.3		x	x					
13.1	x	x			x	x		
13.2		x			x	x		
13.3	x	x			x	x		
14.1								
14.2	x	x	x		x	x	x	
15.1	x	x	x		x	x		
15.2	x		x			x	x	
16.1	x	x				x	x	
17.1	x	x			x	x		
17.2	x	x			x	x		
17.3	x	x			x	x		
18.1	x	x	x		x	x		
18.2		x	x			x		
18.3	x		x		x	x		
19.1		x	x		x			

19.2	x	x				x			
19.3		x	x				x		
20.1		x	x					x	
20.2	x	x						x	
21.1	x	x	x			x	x	x	
21.2	x	x							
22.1	x						x		
22.2		x				x			
23.1	x	x	x			x	x		
24.1	x	x				x		x	
24.2		x					x		
25.1		x					x		
25.2	x	x				x	x		
26.1		x					x	x	
26.2		x							
26.3	x		x						
27.1	x	x				x	x		
27.2		x						x	
27.3				x			x	x	
28.1									
28.2	x	x	x			x			
28.3				x			x		
29.1		x						x	
29.2	x	x	x				x		
30.1	x		x			x	x		
30.2	x						x		
31.1		x	x				x		
31.2	x	x	x				x		
31.3	x	x	x			x	x		
31.4		x	x					x	
totaal	45	54	30	2		35	45	15	9

lerse vertaling

Sy	Pr	Se	Sy+Pr	Sy+Se	Pr+Se	Sy+Pr+Se	geen	ont.	totaal:
7	11	1	19	5	10	14	4	2	73

Welshe vertaling

Sy	Pr	Se	Sy+Pr	Sy+Se	Pr+Se	Sy+Pr+Se	geen	ont.	totaal:
7	13	4	22	1	5	5	7	9	73